

MUUTTUVA MATKAILU

MATKAILUALAN VERKOSTOYLIOPISTO

**10 vuotta tieteellä ja taiteella matkailun
asiantuntijuuteen**

**- TIETOA MATKAILUSTA JA
MATKAILUELINKEINOSTA**

1-2/2005

Sisällysluettelo

ESIPUHE	4
I JUURET	5
MATKAILUALAN VERKOSTOYLIOPISTO 10 VUOTTA	7
KAIKUJA MENNEISYYDESTÄ	11
HOW TO CREATE NETWORK CO-OPERATION BETWEEN UNIVERSITIES? ...	16
II KANSAINVÄLISYYS	23
TOURISM GAINING COGENCY	25
SOKRATES/ERASMUS - MATKAILUA JA OPETTAJAVAIHTOA	33
NORTH-SOUTH CONNECTIONS – A PORTUGUESE VIEWPOINT	36
III YHTEISTYÖ	39
ETELÄ-SAVO MATKAILUOSAAMISEN KÄRKEEN	41
MATKAILUALAN VERKOSTOYLIOPISTON JA AMMATTIKORKEAKOULUJEN YHTEISTYÖ	43
INNOVAATIOKOULU – TIETEIDEN JA KÄYTÄNNÖN VUOROVAIKUTUS VERKOSTOYLIOPISTON OPETUKSESSA	46
IV MANSIKKAPAIKKA	51
SYDÄMELLISESTI SAIMAAN SYDÄMESSÄ	53
MUMMOLASSA	55
MÖKKIKÖ MINUN MANSIKKAPAIKKANI?	59
MANSIKKAPAIKKATEHDAS	61
TÖISSÄ LOMALLA, LOMALLA TÖISSÄ	63
KIELIPUOLENA VENÄJÄLLÄ	69

Kuva 1. Mavy:n henkilökuntaa vuonna 2004. Ylhäällä vasemmalla johtaja Arvo Peltonen, verkostokoordinaattori Ulla Ritola-Pesonen, koulutussihteeri Marja Skyttä, osastosihteeri Helena Pursiainen ja hänen seuraajansa Anne Loikkanen. Alhaalla vasemmalla informaatikko Mari Niemi, yliassistentti Petri Hottola, assistentti Mervi Hiltunen ja tutkija Hannu Ryhänen (kuva: MAVY:n arkisto).

Ken täällä ei kurota kuusehen,
ei kapsahda katajaankaan.
Ken täällä ei tavoita taivaihin,
ei pääse se päälle maankaan.

Minä kuulen, kuin kukkaset kasvavat
ja metsässä puhuvat puut,
minä luulen nyt kypsyvät unelmat,
ja taivait ja touot muut.

Lintu lauloi kaukomaailmasta,
koivu kuiski kultataivahasta,
töllit avartui ja kuvat kulki,
sydän nuori kaikki sisääns' sulki.

Niin on ihmis-ajatus
kuin savupatsas ikään:
kun se lähtee nousemaan
niin ei sitä estä mikään.

Eino Leinon runoja mukaellen
koonnut Maria Eskelinen
Olavinlinna 2.12.2004

ESIPUHE

Muuttuvan Matkailun (MuMa) kaksoisnumero (1-2/2005) on omistettu matkailualan verkostoyliopiston kymmenvuotistaipaleen kirjoittamille ajatuksille. Numerossa käsitellään useiden yliopistojen matkailualan osaamisen keskittämiseen Savonlinnaan johtaneita historiallisia, teoreettisia ja käytännöllisiä aiheita sekä matkailualan tutkimukseen perustuvan opetuksen hyödyntämistä, paitsi kansallisella tasolla, myös erityisesti eteläsavolaisessa "kasvuympäristössä". Viime kädessä tutkimuksen ja korkea-asteen opetuksen tulisi olla "pääomaa", joka "järkevästi sijoitettuna" kasvaisi korkoa; sitä tulisi voida hyödyntää alueellisissa kehittämishankkeissa, ja sen tulisi lisätä matkailuelinkeinon kansallista ja kansainvälistä kilpailukykyä. Utilististen päämäärien rinnalla korkea-asteen matkailualan koulutuksella tulisi olla myös sivistykselliset ja eettiset tavoitteensa. Matkailu on parhaimmillaan kansalais- ja kansainvälisyyskasvatusta.

Muuttuvan Matkailun juhlanumeron (I) johdannossa, "Juuret", valotetaan matkailualan verkostoyliopiston muotoutumista, toimintaperiaatteita ja tuloksellisuutta. Luvun artikkelit tuovat esiin katkelmia MAVY:n kymmenvuotistaipaleelta. Perustamisestaan alkaen matkailualan verkostoyliopiston opetuksen tavoitteeksi on asetettu kansainvälisyys (II); kansainvälisyshän merkitsee verkostoitumista ulkomaisten partnereiden kanssa ja laajempaa kenttää "shared experiences, shared expertise". Vuorovaikutus (III) elinkeinon ja kansainvälisten ja alueen muiden toimijoiden kanssa on matkailualan verkostoyliopiston vitaa-lisuuden perusta. Mitä matkailu ja kohde ihmisille merkitsevät saa ilmauksensa kirjoittajien kuvauksissa "Mansikkapaikoistaan" (IV).

Arvo Peltonen
johtaja
Matkailualan verkostoyliopisto
PL 78 (Kuninkaankartanonkatu 5)
57101 Savonlinna
Puh. (015) 511 7628, Faxi (015) 511 7690
arvo.peltonen@joensuu.fi
www.tourismuninet.org

I JUURET

6

MATKAILUALAN VERKOSTOYLIOPISTO 10 VUOTTA

Matkailualan verkostoyliopiston (MAVY:n) perustamissopimuksen allekirjoittamisesta on kulunut 2.12.2004 kymmenen vuotta. Kahdeksan yliopistoa kirjoitti yhteistyösopimuksen, jolla käynnistettiin akateemiset matkailualan opinnot Joensuun yliopiston Savonlinnan kampuksella. Matkailualan verkostoyliopiston toimintatapa on sittemmin toiminut monien muidenkin yliopistoverkostojen mallina.

Nykyisin matkailualan verkostoyliopisto on 17 yliopiston muodostama opintokokonaisuus, jota koordinoi Joensuun yliopiston matkailualan opetus- ja tutkimuslaitos Savonlinnassa. Opintokokonaisuus sisältää matkailun monitieteisen opintokokonaisuuden perus-, aine- ja syventävät opinnot sekä matkailun jatko-opinnot. Kunkin yliopiston ääni kuuluu matkailualan verkostoyliopiston johtoryhmässä. Johtoryhmä hyväksyy opetussuunnitelman ja opinto-ohjelman sekä uudet opiskelijat ja ottaa kantaa MAVY:n hallintoon ja toimintaan.

Toimintatapa

Matkailun yliopisto-opetus oli kymmenen vuotta sitten uutta Suomessa. Yleismaailmallisesti matkailu "tieteellistyi" ja yliopistot perustivat matkailun opintokokonaisuuksiaan. Suomessa yliopistot oivalsivat varhain, että koulutuksellisesti ja taloudellisesti tehokkain tapa toteuttaa opintokokonaisuus oli "jakaa osaaminen". Matkailun olemukseen kuuluu aito monitieteisyys; matkailututkimus ei ole itsenäinen tiede, joten matkailun pääainelaitosten perustaminen eri yliopistoihin ei olisi ollut järkevää. Matkailuopintojen kehittämistä kiinnostuneet päättivät luoda verkostomuotoisen oppimisympäristön, jossa eri yliopistoista tulevat eri aineiden opiskelijat saattoivat osallistua eri tieteenalojen matkailun asiantuntijoiden tarjoamaan opetukseen. Alkuvaiheessa koulutukseen osallistuivat myös jo työtehtävissä kokemusta hankkineet PD-opiskelijat.

Matkailualan verkostoyliopiston toiminnan kivijalat ovat alusta asti olleet monitieteisyys, kansainvälisyys, opetuksen monimuotoisuus sekä opetuksen ja tutkimuksen elinkeinoyhteydet. Monitieteisyys toteutuu opetuksen sekä opiskelijoiden ja opettajien tiedetaustan avulla. Kansainvälisyyttä edustavat verkostoyliopiston kansainväliset opettajat (noin kymmenen vuosittain) sekä ulkomailla järjestettävät opintojaksot. Opetuksen monimuotoisuus toteutuu toisaalta eri tavoin toteutettuina lähiopetusjaksoina sekä sähköisessä oppimisympäristössä toteutettavana opetuksena (www.tourismuninet.org). Sähköinen oppimisympäristö toimii myös opintohallinnollisena työkaluna.

”Etelä-Savon korkeakoulukaipuun lihaksi tuleminen”

Monitieteisen matkailuopetuksen koordinaatioyksikön sijoittamisessa Savonlinnaan yhdistyivät ”ajan, paikan ja idean kongruenssi”. Etelä-Savo kaipasi korkeakoulutasoista opetusta, Suomen näkyvissä oleva liittyminen Euroopan unioniin vuonna 1995 tarjosi hankkeelle LFA-rahoitusapparaatit (ESR- ja EAKR-rahoitus) ja kaukonäköiset yksilöt osasivat pistää palaset yhteen. Alueellisen kehittämishankkeen historia on luonut hyvän osaamisperustan MAVY:n tavassa edistää yliopistojen kolmatta tehtävää olemalla mukana asiantuntijaroolissa useissa Etelä-Savo ja laajemminkin Suomea palvelevissa aluekehityshankkeissa, joissa matkailulla on kehittämispulssin rooli.

Yliopistojen sopimusteksti muuttui lihaksi vuoden 1995 aikana, jolloin matkailualan verkostoyliopiston opetustoiminta käynnistyi ja ensimmäiset opiskelijat (50) voitiin valita eri korkeakouluista opiskelemaan matkailua pääainetutkintoonsa liitettävänä vahvana sivuainekokonaisuutena. Opiskelijoiden tieteenalikirjo oli vaikuttava; opiskelijat olivat liiketaloustieteilijöitä, elintarvike-ekonomisteja, historiaa ja maantiedettä opiskelevia, sosiologeja ja antropologeja, kulttuurintutkijoita ja kielitieteilijöitä sekä liikuntatieteilijöitä.

Opettajakirjo oli lähes yhtä laaja. Ohjelman toteuttamiseen osallistui noin 20 tohtori-professori-tason opettajaa ja opintoja toteutettiin yli 40 yrityksessä. Opetuksen käynnistymisestä tuli yliopistoyhteisön menestystarina, ja verkosto laajeni siten, että vuosituhatvuorokauden vaihteessa sen toimintaan osallistui 14 yliopistoa. Tällä hetkellä yliopistoja, taidekorkeakoulut mukaan lukien on 17. Myös ruotsinkieliset korkeakoulut ovat mukana verkoston toiminnassa. Vuonna 2001 matkailualan verkostoyliopiston hankerahoitus päättyi ja siitä tuli perusrahoituksella toimiva orgaani, jota Joensuun yliopisto koordinoi.

Verkostoyliopiston tämänhetkinen opiskelijamäärä on noin 230. Jatko-opiskelijoita on yli 30 ja opettajakuntaa vuosittain on noin 30, ja opetusta toteutetaan noin 40–60 yrityksessä vuosittain. Matkailualan verkostoyliopiston hallintoyksikössä työskentelee kolme hallintohenkilöä sekä tutkivat yliassistentti ja assistentti.

Yliopistollisen opetus- ja tutkimustoiminnan elinehto on koko kymmenen vuoden ajan ollut matkailualan tieteellisen kirjaston ja tietopalvelun kehittäminen. Kirjaston kehittäminen alkoi verkostoyliopiston hankkeen kanssa samanaikaisesti. Nykyisin matkailualan tietokeskus on Pohjoismaiden suurin matkailualan tieteellinen kirjasto: sen kokoelmiin kuuluu n. 7000 matkailualan julkaisua ja noin 50 matkailualan tieteellistä sarjaa. Vuonna 2003 kirjasto sai World Tourism Organizationin Depository Library -statuksen. Nykyisin tietokeskus (www.matkailu.org) toimii yhden informaation voimin matkailualan verkostoyliopiston laitoskirjastona ja osana Joensuun yliopiston kirjastolaitosta.

Tutkimuksesta ”pääomaa” elinkeinoon

Tutkimus on MAVY:n tapa vastata aluekehityskysymyksistä ja elinkeinon kehittämistarpeista kumpuaviin haasteisiin. MAVY:n tutkimustoiminta vahvistaa osaltaan matkailuelinkeinon sektoreiden välistä ja alueellista kilpailukykyä. Tutkimuksen lähiajan linjaukset MAVY on määritellyt tutkimusstrategiassaan vuodelta 2003. Matkailualan verkostoyliopiston perustutkimustyö tehdään pääsääntöisesti ainelaitoksilla, joiden yhteisiä tutkimushankkeita verkosto tukee. Verkosto tekee kehittämishankkeiden osalta yhteistyötä myös Savonlinnan koulutus- ja kehittämiskeskuksen sekä julkis- ja aluehallinnollisten toimijoiden kanssa (mm. MEK ja eri ministeriöt). Kansainvälistä tutkimustyötä tehdään mm. Association for Tourism and Leisure Education –järjestön (ATLAS) teemakohtaisissa tutkimusryhmissä. Verkostolla on yhteytensä myös Venäjän kansallisen matkailuakatemian tutkijoihin.

Matkailualan verkostoyliopiston tulevaisuuden haasteet liittyvät matkailuelinkeinon kehittämistarpeisiin ja toisaalta matkailijan muuttuvien tarpeiden tutkimukseen globalisoituvassa maailmassa. Tutkimuksellisesti tämän hetken keskeiset kysymykset liittyvät matkailuelinkeinon rooliin aluekehityksessä eri alue-tasoilla, yksilöllistyvän matkailijan tuntemukseen, matkailun eettisiin kysymyksiin ja kestäväan kehitykseen sekä mm. matkailun ja ilmastonmuutoksen tutkimukseen.

Matkailualan verkostoyliopistolle Savonlinna on ollut erinomainen kotipesä. Itäsavolainen maisema ja matkailullinen orientaatio kiinnostavat myös kansainvälisiä matkailun tutkijoita, jotka haluavat mielellään tulla opettamaan verkostoyliopistossa ja käyttämään kirjaston ja tietokeskuksen tutkimuspalveluita omissa tutkimushankkeissaan. Kansainvälisen kiinnostuksen osoittimena toimi mm. Kansainvälisen matkailututkimuksen akatemian (IAST) halu pitää state-of-art in tourism –konferenssinsa Savonlinnassa vuonna 2003. Samalla konferenssin jäsenet perehtyivät ehkä yhteen alansa tunnetuimmista korkeakoulu-poliittisista innovaatioista maailmassa, matkailualan verkostoyliopistoon.

Juhlaseminaari 2.12.2004 – evästyksiä seuraavalle vuosikymmenelle

Matkailualan verkostoyliopisto juhli kymmenvuotistaivaltaan työn merkeissä järjestämällä jatko-opiskelijoilleen tohtorikoulutusta 1.12. Juhlaseminaari pidettiin 2.12. Olavinlinnan Kuninkaansalissa. Juhlapuheen piti matkailualan verkostoyliopiston ensimmäinen kunniajäsen professori Jafar Jafari Wisconsinin yliopistosta. Hän on matkailualan tärkeimmän tieteellisen julkaisusarjan, Annals of Tourism Research, päätoimittaja, kansainvälisen matkailun tutkimusakatemian jäsen sekä WTO:n taustavaikuttaja. Professori Jafari pohti puheessaan, kuinka tutkimuksella edistetään matkailua. Puheenvuorossaan hän arvioi matkailualan verkostoyliopiston toimintatapaa kansainvälisestikin innovatii-

viseksi keinoksi koota osaaminen ja jakaa sitä "shared experiences, shared expertise".

MAVY:n perinteistä pohjoismaista yhteistyökumppania Mitthögskolania (Östersund) edusti tohtori Per-Åke Nilsson. Hän valotti ruotsalaisesta näkökulmasta matkailututkimuksen ja koulutuksen suhdetta elinkeinoelämään ja ETOUR-hankkeessa saatuja kokemuksia tutkimustiedon ja elinkeinon välisen tiedonsiirron tasoista: 1) informaation levityksestä, 2) täsmäkommunikaatioon sekä 3) intensiiviseen, kohdennettuun interaktioon yrityksen ja tutkijoiden välillä.

Johtaja Veijo Ilmavirta (Teknillinen korkeakoulu), matkailualan verkostoyliopiston johtoryhmän ensimmäinen puheenjohtaja, pohti verkostomuotoisen yhteistoiminnan teoriaa ja MAVY:a verkostoteoreettisten ajatusten testikenttänä, joka on sittemmin kantanut monen temaattisen yliopistoverkoston syntymiseen. Hän myös visioi MAVY:n tahtotilaa.

Seminaariväen toivotti tervetulleeksi matkailualan verkostoyliopiston nykyinen johtaja Arvo Peltonen ja yliopistojen puolesta juhlaseminaariväkeä tervehti professori John Westerholm. Kavalkadissa esiintyivät verkostoyliopiston entiset ja nykyiset opettajat ja oppilaat, mm. MAVY:n perustajiin kuulunut vararehtori Mauno Kosonen (Helsingin yliopisto), dekaani Olli Saastamoinen (Joensuun yliopisto), kehittämisjohtaja Eero Aarnio (Etelä-Savon maakuntaliitto), toimitusjohtaja (emer.) Pertti Mutka (Savonlinnan Matkailupalvelu ry), linjanjohtaja Kirsti Litmanen (Travelia, Mikkelin ammattikorkeakoulu), Tuula Kääriäinen (tiedotus, Itä-Suomen lääninhallitus) sekä Janne Ahtola (Hämeen amk) ja Eeva Koivula (Metsämuseo Lusto). Opiskelijoiden äänellä puhui Maria Eskelinen. Savonlinnalaisista osaamista juhlaseminaarissa esitti Savonlinnan taidelukion orkesteri Takamus.

Arvo Peltonen
Matkailualan verkostoyliopisto

KAIKUJA MENNEISYYDESTÄ

MATKAILUALAN VERKOSTOYLIOPISTON AVAJAISSEMINAARIN PÄÄMÄÄRIÄ JA TAVOITTEITA TURISMINTUTKIMUKSEN JA MAT- KAILUELINKEINON YHTEISTYÖLLE 17.9.1996 SEMINAARIN YH- TEENVETO

S seuraava kirjoitus perustuu vuonna 1996 pidetyn matkailualan verkostoyliopiston ensimmäisen kansainvälisen seminaarin antiin ja se siis heijastelee tuon ajan tuntoja. Keskeistä oli saattaa elinkeino, matkailun edistäjät sekä korkeakoulujen opettajat ja tutkijat keskustelemaan keskenään matkailutiedon tuottamisen ja välittämisen ongelmista. Tuona ajankohtana mm. MEK ja kauppa- ja teollisuusministeriö valmistelivat kansallista matkailustrategiaa klusteriajattelun pohjalta. Keskustelussa heijastuu vakaa pyrkimys ”tieteellistä” matkailun tutkimus.

Avaussanat

Matkailualaan liittyvä yliopistotasoinen opetus ja tutkimus ovat kansainvälistikin suhteellisen uusi asia. Ehkä vanhin matkailualan akateeminen koulutusohjelma käynnistyi Wienissä 1930-luvulla sekä Surreyssä ja Glasgowissa (University of Strathclyde) 1970-luvulla. Muualla Euroopassa matkailualan tutkintoon tähtäävä yliopisto-opetus on laajentunut vasta 1980- ja 1990-luvulla. Sen sijaan matkailualan ja hotelli- ja ravitsemisalalan ammatillisen koulutuksen historia on Suomessakin pitempi. Matkailuelinkeinon näkökulmasta ammatillisen koulutuksen välitön merkitys tuotantotoiminnan tuloksen parantamisessa ja palvelun laadun kehittämisessä on ollut selvä, ja elinkeino on voinut vaikuttaa ammatillisen koulutuksen tavoitteisiin ja sisältöihin. Mutta matkailualan ylemmän asteen tehtäviin hakeutuneiden ammattikuvaa ja sitä rakentavaa koulutusuraa on ollut vaikeampi hahmottaa. Matkailualan yritys-elämän ja matkailuhallinnon johtotehtäviin on voinut rekrytoitua useamman, turismiin erikoistumattoman koulutusväylän kautta, ja vain käytännön kokemus on lisännyt viranhaltijan matkailualan tuntemusta ja ammattipätevyyttä.

Matkailun eri osa-alueiden voimakas kasvu ja sen positiivisten ja negatiivisten vaikutusten laaja ekologinen ja yhteiskunnallinen kirjo ovat lisänneet paineita myös matkailualan korkea-asteen koulutuksen ja tutkimustoiminnan tehostamiseksi. Suomessa näihin kansainvälisiin haasteisiin reagoitiin eräissä yliopistoissa jo 1970-luvulla perustamalla niihin matkailun arvosanaopetusta, joka liittyi jonkin ainelaitoksen muuhun opetukseen. Matkailualan koulutuksen kehittämistarpeet nousivat esiin 1980-luvun lopulla, jolloin aihepiiristä laadittiin komiteanmietintö (Matkailualan koulutustarvetoimikunnan mietintö 1989: 27). Sen tavoitteet alkoivat toteutua 1990-luvulla eri ammattikorkeakoulujen ope-

tusohjelmissa ja myös yliopistotasolla. 1990-luvun alussa aika oli kypsä myös matkailualan yliopistotasaisen koulutuksen käynnistämiseksi. Useissa yliopistoissa matkailualan opetus organisoitiin uudelta pohjalta. Syntyi yhteistyöpyrkimyksiä, joiden näkyvänä tuloksena oli matkailualan verkostoyliopisto. Sen koordinaatiovastuu tuli Joensuun yliopiston Savonlinnan täydennyskoulutusyksikölle. Paikan valintaan vaikutti keskeisesti silloisen Mikkelin läänin maakuntayhtymän aloitteellisuus ja EU:n rahoitustuki sekä Savonlinnan matkailullisesti synerginen ympäristö. Ensimmäiset opiskelijat verkostoyliopistoon valittiin vuonna 1995.

Matkailualan verkostoyliopiston perustaminen ja hankkeen laajentuminen 13 yliopiston yhteistyöprojektiksi on suomalainen esimerkki matkailualan yliopistotasaisen opetuksen tavasta reagoida matkailuelinkeinon ja matkailuhallinnon sekä korkea-asteen matkailualan opetus- ja tutkimushenkilöstön koulutustarpeisiin. Tämän ensimmäisen Savonlinnan matkailututkimuksen foorumilla järjestetyn seminaarin teemana on *Päämääriä ja tavoitteita turismintutkimuksen ja matkailuelinkeinon yhteistyölle*. Seminaarissa pyritään paneutumaan matkailututkimuksen tieteellistämisen ongelmaan yliopistotasaisen koulutuksen haasteena ja matkailuelinkeinon tarpeista kumpuavana toimintana. Seminaari vastaa kysymyksiin:

- 1) Mihin elinkeino tarvitsee matkailualan yliopistollista koulutusta ja matkailualan tutkimusta?
- 2) Lisääkö matkailututkimus elinkeinon kansainvälistä kilpailukykyä?
- 3) Edistääkö matkailualan korkea-asteen opetus ja tutkimus matkailuhallinnon ja matkailun edistäjien ammatillista pätevyyttä?
- 4) Miten matkailututkimuksen tieteellistäminen lisää koulutuksen yhteiskunnallista vaikuttavuutta ja alan arvostusta?
- 5) Millaiset aluepoliittiset vaikutukset matkailualan verkostoyliopistolla on sijaintialueelleen; miten tehokas se on matkailualan osaamisen ja tutkimustiedon soveltamisen työvälineenä ja kompetenssin siirtojärjestelmänä?

Savonlinnan matkailututkimuksen foorumiin Olavinlinna 17.9.1996 koottiin merkittävä asiantuntijaryhmä alustamaan ja keskustelemaan edellä esitetyistä kysymyksistä. Kysymyksiin vastaavat tiedeyhteisön, matkailuhallinnon ja matkailuelinkeinon edustajat.

Keskustelun avauksia

Avauspuheenvuorossaan *Nature as a resource of the Finnish tourism industry* Joensuun yliopiston rehtori Paavo Pelkonen paneutui Suomen matkailun edellytyksiin ja merkityksen kasvuun elinkeinotoimintana. Kehitys tuo uusia vaatimuksia myös korkeakoululaitokselle ja erityisesti Joensuun yliopistolle matkailualan verkostoyliopiston koordinoijana. Maakuntajohtaja Hannu Vesa visioi matkailun merkitystä maakunnan taloudellisen ja yhteiskunnallisen kehittämi-

sen välineenä, *Regional challenges for tourism research*. Etelä-Savo on matkailun kehityspotentiaalia omaava alue, mutta maakunnan elinkeinon pitää pysyä paremmin käyttämään hyväksi alueen matkailun resurssit ja voittamaan syrjäisyydestä ja sesonkiluonteisuudesta johtuvat ongelmat. Tutkimustieto auttaa uusien ratkaisujen löytämistä. Matkailualan monitieteisyys sai maakuntajohtajan pohtimaan myös kysymystä, kumpaaako matkailututkimus on enemmän: tiedettä vai taidetta.

Matkailututkimuksen tieteellistäminen ja tutkimusyh-teistyö

Professori Jafar Jafari, *Annals of Tourism Research* -lehden päätoimittaja Wisconsinin yliopistosta (Stout) pohti monialaisen matkailututkimuksen kehityskulkua toisen maailmansodan jälkeisestä jälleenrakennusvaiheesta nykypäiviin ja tieteellistymisprosessia, jonka kuluessa monitieteinen matkailututkimus on saavuttanut legitiimin asemansa tiedeyhteisössä. Hänen teemansa oli *The scientification of tourism*.

Yritysasiamies Veijo Ilmavirta Helsingin yliopistosta esitteli matkailualan verkostoyliopiston suomalaisena kehittämishankkeena, *How to build up network co-operation between universities? The Finnish University Network for Tourism Studies as a succesful example*. Verkostoitumisella matkailualan niukat akateemiset voimavarat on voitu koota ja tuottaa synergiaetuja. Nuoresta iästään huolimatta Savonlinnan koulutusmalli on jo saavuttanut kansainvälistäkin mainetta matkailualan koulutuspoliittisena innovaationa.

Ylitarkastaja Kari Tarasti [kuollut 1997] kauppa- ja teollisuusministeriöstä analysoi Suomen matkailuhallinnon roolia ja mahdollisuuksia matkailuelinkeinon edistäjänä alustuksessaan *Suomen matkailupolitiikka hallinnon näkökulmasta*. Valtionhallinnon tasolla kauppa- ja teollisuusministeriön lisäksi myös liikenneministeriö ja sisäasiainministeriö ohjaavat keinojensa puitteissa matkailun perusrakenteen kehitystä ja vaikutusten seurantaa. Tarasti esitteli myös Suomen matkailustrategian määrällisten ja laadullisten tavoitteiden asetantaa sekä alueellisten matkailuohjelmia. Matkailuhallinto on matkailustrategiassaan määritellyt myös ylemmänasteisen koulutuksen ja tutkimuksen roolin matkailun edistäjinä.

Mutta säilyykö kuilu?

Neuvotteleva virkamies Bengt Pihlström kauppa- ja teollisuusministeriöstä pohti kysymystä *Onko matkailuhallinnon ja tutkijoiden välillä kuilu?* Hallinnon ja tutkijoiden välisen vuoropuhelun ongelmia ovat tiedon puute tutkimustuloksista ja meneillään olevista tutkimushankkeista, tutkimustiedon soveltamisen relevanssi, tutkimusaiheiden valintaan vaikuttaminen sekä millä tavoin hallin-

non ja tutkijoiden välinen yhteistyö organisoidaan kiinteämmälle pohjalle. Toimitusjohtaja Pertti Mutka Savonlinnan matkailupalvelusta edusti alueellisen markkinoijan näkökulmaa puheenvuorossaan *The Role of regional tourism organisations in marketing and promotion*. Matkailun alueorganisaatioidenkin työn tulee pohjata relevantteihin matkailututkimuksiin ja kartoituksiin. Horisontaalisen ja vertikaalisen yhteistyön muotojen lisäksi hän toivoi diagonaalista integraatiota organisaatioiden välille.

Assistentti Marja Paajanen Helsingin kauppakorkeakoulusta esitti tutkijan näkökulman *Co-operation between the tourism administration and researchers' point of view*. Hän mainitsi, että yliopistot ja korkeakoulut tuottavat sekä matkailun perustutkimustietoa että tieteellisesti perusteltua ainesta matkailun soveltavan tutkimuksen ja kehittämistyön pohjaksi. Tutkimustulosten levittäminen ei kuitenkaan ole onnistunut toivotulla tavalla. Tutkimusjohtaja Arvo Peltonen matkailualan verkostoyliopistosta tulkitse matkailuhallinnon ja matkailun edistäjien impulssit haasteina matkailualan verkostoyliopiston tutkimustoiminnalle.

Tulevaisuuden kohtauspaikka: missä ja miten?

Suunnittelujohtaja Pekka Borg Matkailun osaamiskeskuksen kestävä matkailukehityksen ohjelmasta pohti alustuksessaan matkailun tulevaisuuden trendejä ja niissä havaittavia vastuullisen matkailijan ja kestävä matkailukehityksen ominaispiirteitä: *Kestävä matkailu ja vastuullinen matkailija*. Assistentti Tom Selänniemi Jyväskylän yliopistosta käsitteli matkailun kestävyden käsitteen problemaattisuutta matkailututkimuksen kannalta puheenvuorossaan *Problems related to concept of sustainability in tourism research*. Hän osoitti tarkastelun aikajänteen ja mittakaavan merkityksen kestävyden määrittelyssä.

Tuomo Jantunen esitteli Suomen Ladun toimintaa kansallisena virkistysjärjestönä ja massatapahtumia järjestävänä organisaationa ja Ulla-Maija Rouhiainen (Trientalis Europaea Oy) esitti matkailualan konsultin näkemyksen tutkimustiedon hyödyntämistä aiheenaan *Strategical tourism planning based on research and survey*. Kommentoivaan keskusteluun osallistuivat lisäksi Keijo Nenonen Geologian tutkimuskeskuksen Kuopion yksiköstä, Pekka Borg Matkailun osaamiskeskukselta, Bengt Pihlström kauppa- ja teollisuusministeriöstä, Helena Miettinen Joensuun yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen EuroTurist-hankkeesta, Kari Tarasti kauppa- ja teollisuusministeriöstä, Kai-Veikko Vuoristo Helsingin kauppakorkeakoulusta, Tom Selänniemi Jyväskylän yliopistosta sekä Arvo Peltonen matkailualan verkostoyliopistosta.

Tietopalvelu ja informaatiolähteet

Tutkimuspäällikkö Tom Ylkänen Matkailun edistämiskeskuksesta korosti puolestaan matkailutasetilastoinnin ongelmia. Professori Seppo Aho Lapin yliopistosta käsitteli matkailututkimuksen tietolähteitä ja tiedon luotettavuuden ongelmaa alustuksessaan *Data sources for tourism research*.

Kommentoivia puheenvuoroja käyttivät Heikki Artman Art-Travel Oy:stä. Hänen aiheenaan oli matkailutilastojen graafinen esittäminen. Lehtori Raija Kompula Lieksan oppimiskeskuksesta käsitteli matkailualan opetuksen eri tasoja ja erilaisten tutkintonimikkeiden selkiytymättömyyden ongelmaa. Yleiskeskusteluun osallistuivat lisäksi Marja Paajanen Helsingin kauppakorkeakoulusta, Risto Vuori Matkailu- ja mediamarkkinointi Oy:stä sekä Pirjo-Riitta Vatanen Matkailun edistämiskeskuksesta.

Tiiviimpään yhteistyöhön

Seminaarin päätöspuheenvuoroissa korostettiin matkailuelinkeinon ja matkailututkijoiden välisen yhteistyön kiinteyttämisen tarvetta. Johtaja Pirjo-Riitta Vatanen Matkailun edistämiskeskuksesta kartoitti Suomen matkailun toimijoiden kentän puheenvuorossaan *Suomen matkailun toimijat - suomalainen matkailun klusteri*, jossa hän määritteli matkailuelinkeinon ydinalueen toimijat ja matkailuklusteria tukevat toiminnot ja visioi klusterin rakennekehitystä voimistuvan kansainvälisen kilpailun oloissa. Bengt Pihlström palasi puheenvuorossaan matkailuhallinnon ja edistäjien sekä tutkijoiden välisen yhteistyön ongelmiin ja tutkimustiedon puutteen vaikutuksiin kansallisen ja eri aluetasojen matkailusuunnittelussa puheenvuorollaan *Bridge building over gaps*. Keskustelua jatkoi Arvo Peltonen matkailualan verkostoyliopiston näkökulmasta korostamalla tutkimustulosten oikeellisuuden lisäksi tutkijoiden kykyä esittää yhteiskunnallisesti relevantteja kysymyksiä; *Proceeding by questioning*.

Jafar Jafari päätti seminaarin teemalla *Relationships* osoittaen matkailualan tutkimuskohteen kompleksisuuden, toimijoiden moninaisuuden ja matkailualan verkostoyliopiston rakennepiirteiden keskinäisen analogisuuden, mikä mahdollistaa matkailualan verkostoyliopistolle koordinoivan roolin suomalaisessa matkailualan yliopistotasoisessa koulutuksessa ja matkailualan akateemisessa tutkimuksessa.

Arvo Peltonen
Matkailualan verkostoyliopisto

.....

HOW TO CREATE NETWORK CO-OPERATION BETWEEN UNIVERSITIES?

THE FINNISH UNIVERSITY NETWORK FOR TOURISM STUDIES (FUNTS) AS A SUCCESSFUL EXAMPLE

Background - Mikkeli Network University (MNU)

In the autumn 1991 the Provincial Government of Mikkeli and the five universities, which have departments in Mikkeli region started "A university project" developing academic education and research in this region. During the project, which lasted 2.5 years, we soon created the Mikkeli Network University (MNU), which today is based on co-operation between 17 Finnish and several foreign universities.

During that time and also today universities had serious problems with the financing of research and education. The problems were even larger in the Province of Mikkeli, which does not have its own independent university. The Ministry of Education both for research and teaching directly is funding independent universities.

The creation of the MNU was carried out during the time when hardly anybody knew or even had an idea of that Finland would so soon become a member of the European Union. Furthermore, at that time we did not have the net of 18 regional committees, which today are the most prominent actors of the regions in allocating the financial resources received from the state and the EU for the promotion of regional development. The Regional Committee of Mikkeli has actively participated in the creation of the tourism education programme and the network university.

Aims, strategy, key areas and funding of the MNU

The primary aims of the MNU are to

1. create outstanding university-level teaching,
2. distribute knowledge and expertise,
3. introduce innovative activities through multidisciplinary networks,
4. make effectively use of the results of research and
5. co-operate with the business life and the community around.

The strategy we adopted was not to blame that insufficient funding of developmental activities caused the regional problems. We decided to look forward and recognised the necessary further changes as a fascinating challenge rather than a miserable threat. We attempted to find new ways to solve these problems and noticed soon that co-operation between the already existing universities is the best way to do it. "You are as good as are your partners in your co-

operation network" is one of the leading ideas of network economy, which we applied.

By applying the SWOT analysis we very soon figured out which are the necessary areas of expertise to be developed in this region to be able to solve the most serious economic and social problems more easily.

The Province of Mikkeli is called the Ecoprovince of Mikkeli because most people are attempting to be as sustainable as possible in all what they are doing. Thus, we concluded that the key areas of activities, which most probably and effectively can be improved by applied academic knowledge are:

1. sustainable tourism based on nature and cultural resources of this region, particularly for the Finnish University Network for Tourism Studies (FUNTS),
2. qualified environmental education at all levels of the educational system, administration and business life,
3. multidisciplinary rural development,
4. introduction of new entrepreneurial activities,
5. development of new strategies for social care in rural areas, and also
6. small-scale, nature-friendly, mechanical wood-processing industry.

In all subprojects mentioned above we applied green principles. We arranged teams within and between universities, collected the best possible knowledge needed for our projects and created the network step by step.

After Finland joined the European Union at the beginning of 1995 there has been a good co-operation between the authorities taking care of the developmental funding of the region and the Mikkeli Network University and particularly our tourism education programme. Today our tourism programme is financed mainly by the European Social Fund (ESF) and the Finnish Ministry of Education and also partly by the European Regional Development Fund (ERDF).

Basic principles of networking - creation of the Finnish University Network for Tourism Studies (FUNTS)

At the beginning of the FUNTS project we managed to open close co-operation between different universities. Seventeen universities are involved in different development projects in this region. In the tourism education programme thirteen universities are in close co-operation which is based on a written agreement. The whole universities and their faculties and laboratories, not only some few departments from them, are engaged in the network. That is the very necessary base to be convinced that you can run the projects you are creating.

Networking is not only co-operation with different persons getting together to discuss and have a good time. It is very important that the co-operation is voluntary and carried out by autonomous institutes. Nobody is forcing you to

do anything. You are doing it to get some benefit from this co-operation. Nobody is co-operating without very clearly expected benefits and you would not like to co-operate without them, either.

A network is meant to collect, distribute, exchange and produce new knowledge for different joint goals. A light infrastructure is needed to co-ordinate a network. In the FUNTS this infrastructure is very small. There are only four full-time persons to run the program: a research director, a programme manager, a librarian and a secretary.

The operation of a network can be understood as being analogous to biology. It is like bundles of nerve fibres, where information is spreading in all directions. When information meets at crossing points, where the active partners are working, everybody is reacting. It is absolutely necessary to interact with the knowledge you are receiving. This kind of active network prevents damages much better than separate institutions because another active one can replace a lacking partner relatively easily. The network can benefit greatly of the knowledge of several partners. Participating in the network means contributing to the accumulation of information innovatively in real time by using the modern information technology.

You should be engaged closely to the network. You cannot join the network and be passive or to acquire its knowledge and use it only for you own needs. This is strictly forbidden and you will be pushed out the network very soon, if you don't act properly.

The aims for which you are creating a network are very important. You should have a lot of background information and know what you are doing, why you are doing it, how you are doing it, and why you are participating in the network. You have to know your partners well, which often is a long process. You have to trust your partners before you can make definitive decisions about what you will do and which will be the joined goals of the network. In the beginning a formal written agreement on how the co-operation will be formulated is often needed. After that you can make financial decisions and decide in longer perspective how the results will be shared and used. By doing all this you are working in a real network.

Gains and benefits of the FUNTS

When opening the discussion between universities, research institutes, polytechnics and many different associations concerning the establishment of the FUNTS we have listed benefits you can possibly receive from a network.

1. When partners are putting together their scattered resources, the grand total is much higher than the investments of partners in this system.
2. You can utilise many of your latent potentials, which you cannot do alone. Two universities in Finland tried to create a full-scale tourism education programme before our network but were not able to do it because they

did not get the money for it and, furthermore, most universities thought that tourism has not a high priority in their activities. After creating the FUNTS many universities are now working together.

3. You can specialise yourself inside a network.
4. You can raise your own profile.
5. You can reallocate your resources and you do not have to do all the work yourself.
6. You have more expertise at your disposal.
7. The value of your products will rise.
8. Most essentially, you can join large projects.
9. Multidisciplinary "first aid" is available to you.

Difficulties in creating a network and working in it

All what is mentioned above as gains and benefits can turn to be disadvantages if the network is working improperly. When creating a network substantial difficulties can occur mainly because

1. Universities and other organisations have their own special ways of working and their own individual scientific structures, which have long traditions.
2. It is very difficult to release individual scholars, institutions or whole universities out of these traditions. It is necessary to alter the value systems of an organisation before you can persuade them to work in a different way.
3. To motivate the partner organisations you have to be able to demonstrate the expected future profits they will get from the co-operation. This is maybe one of the most difficult tasks in this process.
4. Creating trust between the partners is the most basic task.
5. You have to be open and clear.
6. You have to adopt the principle of reciprocity - learn to give in order to get the knowledge from your partners.
7. You have to work as scheduled as opposite to only aiming at to work.

The Finnish University Network for Tourism Studies (FUNTS) - Mission

First, some basic information on the programme, which we started one year ago in autumn 1995. We have now fifty students in the programme who have passed their first year of studies and this autumn fifty new students entered the programme.

During the planning phase we decided to scrutinise the concept of tourism

as a phenomenon. What is it all about? What is needed to create a completely new and modern study programme, which will help the business life to develop their products and marketing? We did not collect together the already existing education programmes from partner universities. We planned all the study periods and intensive courses from the very beginning. Using the very specific and detailed expertise, which we have in numerous departments of the partner universities, we had good possibilities to create a multidisciplinary programme.

We do not speak of tourism as an independent discipline. The tourism programme is a synthesis of many different sciences as was stated by professor Jafar Jafari in the opening seminar in 1996. All what will be done must correspond to the highest international standards. There should be very active and continuous links between education and science and the real life: the tourism industry and business, the community around us, and the political system. Without those links it would have been better not to start the FUNTS at all.

At present we have in this program nearly all the Finnish science universities and also two art universities since the Sibelius Academy specialized in music, and the University of Arts and Design are also participating in the network both focusing on the cultural dimensions of tourism.

All the time we have been in very close co-operation with for example the Centre for Travel Studies and the Finnish Tourist Board, Finnish polytechnics as well as the national and regional administrators and tourism promoters. We are looking forward going on and deepening this co-operation.

Structure of studies in the FUNTS

We provide the students with academic tourism studies equal to sixty credit units per year.

The study programme of the FUNTS consists of basic studies (16 cu), subject studies (24 cu) and advanced studies (20 cu). Subject studies cover quite nicely all the fields of tourism: marketing, social aspects, research methods, history of tourism, cultural traditions, behaviour of tourist, nature tourism, administration, and legislation of tourism. Our special fields are sustainable nature and cultural tourism, which are the most important fields of tourism research activities here in Savonlinna.

The main contents of basic, subject and advanced studies are as follows:

- Introduction to tourism
- Geography of tourism
- Tourism and environment
- Sociology of tourism
- History of tourism
- Basics of strategic planning in a service enterprise
- Marketing of tourism

- Tourism and society
- Methods of tourism research
- Seminar and a project
- History of tourism
- Tradition, culture and tourism
- Entrepreneurship in tourism
- Consumer behaviour of tourists
- Nature as a resource in tourism
- Administration and juridical issues of tourism
- Research methods
- Trends in tourism
- Pro gradu thesis and thesis seminar

Students in the FUNTS

All students in our programme are students of the member universities. They do a master's degree at one of the main subjects of the partner universities. A student who can apply into the tourism programme should have the minimum one year of successful studies in her/his mother university (normally an average student has at this moment 78 credit units when he/she starts in the FUNTS), or at the most a medium level examination (110 credit units). The executive committee selects fifty students per year to study in the FUNTS. Those who get accepted can study on a full-day basis (2.5 years) or may study alongside their studies at the mother universities. After having 160 credit units the students will get their master's degree at their own mother universities. The network university will give a lot of productive credits also to the mother universities.

We are also helping everybody to do a doctoral dissertation if one wants to do it. Anybody can receive all the help necessary for his or her studies and research work. And again, doctoral degree will be done in the mother university. That is a very simple system and everybody participating will get benefit of it.

Functional structure

The FUNTS has an executive board for which every university has nominated one representative and it also has a student member. The executive board selects students, runs the programme and develops co-operation between the universities and other related parties. The executive board also reports the results obtained and prepares resource allocations and necessary proposals for funding of the programme. The executive board also selects the staff of the FUNTS.

The staff needed to run the programme is small. They are co-ordinators of this program here in the Savonlinna department of the University of Joensuu.

Full-time persons are Research Director Arvo Peltonen, Project Manager Ulla Ritola-Pesonen and Secretary Marja Skyttä, who are running the programme. The librarian is developing a specialised tourism collection and information services in the university library.

Other network universities following the example of the FUNTS

There is today many kinds of network universities in Finland which have applied the experiences and knowledge received at the FUNTS. For example, the Institute of Co-operative Concerns, 'Osuustoimintainstituutti' in Finnish, has the structure of that at the FUNTS and has nowadays its main office in Mikkeli. Network universities for Asian studies and for Russian studies (Alexander Institute) have been organised after the decision of Ministry of Education and following the FUNTS. The Network University of Futurology at the Turku School of Business Administration is organised exactly in a similar way as our programme. Also some polytechnics have used our experience in their development. We have also introduced this knowledge in foreign countries, for example in Kazakhstan to develop studies on environmental sciences, or in some countries in Latin America to develop research administration in universities.

Veijo Ilmavirta
Helsinki University of Technology
(Former Research Liaison Officer University of Helsinki)
P.O. Box 9202 (Tekniikantie 14)
02015 HUT
veijo.ilmavirta@hut.fi
<http://innovaatiokeskus.tkk.fi>

II KANSAINVÄLISYYS

.....

TOURISM GAINING COGENCY FROM AN INDUSTRY-DRIVEN FORCE TO A PUBLIC-PLATFORM CHOICE

A review of the literature suggests that tourism has gone through four major transformational phases, with the fifth one in its making. Representing a platform of action and thinking, each phase depicts an era of shifting/maturing process in this field.

The first platform took force and gained voice after World War II, when many countries in Europe and elsewhere (re)discovered tourism and used it toward economic (re)construction. As several new nations gained their independence in the 60s, they too quickly subscribed to it as a tool to improve their poor economies. Favorable perceptions about and on behalf of tourism whether coming from the developed/developing countries or signaled by such institutions as the World Bank, supported and even *advocated* tourism as an important tool for economic development. Because of this tendency, this early phase may be characterized as the Advocacy Platform for tourism.

Then the Cautionary Platform of the 70s, voiced by those challenging the advocacy position, argued that tourism cannot or does not necessarily lead to the economic prosperities and benefits expected of it. Citing both facts and conjectures, it was further argued that this industry could even lead to many economic disbenefits and sociocultural costs. In general, the second platform opposed tourism and its development. In its mildest form, it *cautioned* countries and destinations that it comes with many unwanted consequences.

After the arguments of the two advocacy and cautionary platforms were heard, including crossfiring between them, a conciliatory position emerged in the 80s. The Adaptancy Platform believed that the time had come to benefit from these insights by *adapting* tourism in order to minimize its costs and maximize its benefits. During this decade, various "appropriate" forms of tourism development were introduced and advanced, including nature tourism, rural tourism, agritourism, small-scale tourism, ecotourism, culture tourism, and many more.

The three advocacy, cautionary, and adaptancy stands led to the formation of the Knowledge-based Platform. Populated mostly by researchers/academicians, this scientification process and voice took shape and gained strength in the 90s. Some of the important academic advances and recognitions in tourism emerged during this decade, lending more strength and legitimacy to it as a field of research and scholarship.

Granted these are four generalized snapshots of tourism's recent past (Jafari 2002), then what may be the fifth phase? The new decade (actually the beginning of a new century) is only a few years old. Still, several colleagues familiar with my work have asked if I have already detected a pattern of development/thinking that might characterize the 00s, and what I might be naming its platform.

Tourism Going Public

In everyone's mind, so far the biggest event of the 21st century is that of 11 September 2001, which sent an immediate shock worldwide, with consequences still unfolding. This was also a big shock for tourism. Immediately after the incident, the industry suffered almost everywhere, at near and far destinations. The situation was so grave that even President George W. Bush of the United States loaned his face and voice to support tourism, encouraging Americans to travel and enjoy the beauty, vastness, and richness of their country from coast to coast. Never before had tourism been shocked and weakened in this way, and never before had it witnessed this level of public "sponsorship", at the highest level of the government in this country and elsewhere. True, the real intent of President Bush was not to promote tourism as such, but instead to encourage an east-to-west/north-to-south traffic in the United States in order to signal that things are quickly returning to normal. But still his presumed intent would not matter; the fact that tourism was considered being such a powerful sociopolitical tool counts, clearly suggesting its still-hidden public function and importance.

As if tourism had not suffered enough worldwide, in early 2003 came another surprise: SARS. The volume of the industry was immediately reduced to less-than-bare minimum in all affected areas/destinations and their nearby regions. Soon after the SARS incident, once more high-level public faces and voices (both government authorities and big names/popular figures) of affected areas as a review of public media would show, did not sit back. Instead, they took initiatives to support/rescue their respective tourism industries. This included reacting to and even questioning WHO's alerts against travel to their countries.

Soon after the normalization of the situation, the media exuberantly reported "Vietnam, Toronto, Hong Kong, Guangdong, and Singapore all had their turn in celebrating the much-coveted WHO-travel advisory lifting". Significantly, the voice came from peoples and groups typically outsiders to tourism systems of operation, taking "ownership" of and supporting "their" own tourism industry, thus bringing together government and people as public forces for it. This clearly signifies that those outside its domain had recognized the importance of this industry to their economies and had taken firm and calculated steps on its behalf.

In addition to these developments and supports, other "outsiders" such as UNESCO, UNDP, and the World Bank, though not new to tourism, appear to have increased their presence in tourism. Still in a different realm, the transformation of the World Tourism Organization to a specialized agency of the United Nations is quite significant. In December 2003, the UN General Assembly unanimously made WTO a fully-fledged specialized agency of the United Nations, thus being entitled to participate as full member in the UN System Chief Executives Board for Coordination, which elaborates system-wide strategies in response to overall intergovernmental directives on economic cooperation and

development. Significantly, this heightened WTO position enables it to work with the UN General Assembly, Economic and Social Council, and the Security Council, as well as giving WTO a status within the system equal to such institutions as UNIDO (UN Industrial Development Organization), UNESCO (United Nations Educational, Scientific, and Cultural Organization), ILO (International Labor Organization), FAO (Food and Agriculture Organization), and WHO (World Health Organization). This all will provide WTO and through the UN systems of organizations, tourism with an additional public platform or international podium from which the voice or influence of tourism (both its wanted and unwanted consequences) can reach afield. For example, one of its ill effects, sex tourism, actually made it to the speech of the President of the United States addressing the General Assembly of the United Nations on 23 September 2003, the very global platform to which WTO and tourism now cling.

Together such (inter)governmental representations, again mustered because of September 11 scar and the SARS scare, suggest the formation of a public platform of diverse external agents siding with or finding themselves in tourism: on behalf of peoples they represent and on behalf of the industry itself. Because of these fortunate and unfortunate developments, tourism is increasingly finding itself on outbound turfs, going public, gaining a more authoritative stand than it has enjoyed before. Perhaps this is the right time the momentum for the industry to literally step aside and make room for these and other influential agents to occupy the podium: to represent tourism, to voice it, to speak on its behalf, to heighten its position, to advance it in the very arenas which it has traditionally been absent.

With the four Advocacy, Cautionary, Adaptancy, and Knowledge-based Platforms of the past decades (but all are still alive, pitching their respective tones), a fifth one Public Platform is thus potentially emerging. Granted, the decade is too young to name a thematic pattern for it, but at least one can argue that this would be a favorable development for and in tourism. This is desirable professionally: a public platform/voice helping tourism to assume its legitimate place side by side with other industries in local, national, and international circles.

The recent incidents, as already noted, have prompted government and nongovernmental agencies, and citizens of their respective destinations, to participate in voicing tourism and claiming "ownership" of it. It is important that this shift is taken advantage of so that the industry derives new homegrown roots and gains new "formal" mouthpieces. Those leading tourism as an industry and those advancing it as a field of study should be guided with the foresight of turning this brief transformational momentum into a trend (or a thrust for this decade), into a well-founded Public Platform. Why and how can this development help?

As is known to all, change and crises are norms, not exceptions, in tourism. Despite this, the industry still waits for things to occur and then it reacts or responds to them, to deal with the problems thrown its way. The September 11 and SARS cases both dramatic in magnitude and nature, with ripple effects worldwide are excellent, though exceptional, examples. The typical wait-and-

see practice must change. Like other well-established industries, tourism too must have an audible public voice and must function proactively: to foresee developments (positives and negatives alike), to formulate options, to have in place alternatives, etc., in order to be able to influence and even shape its course ahead of time. The industry cannot do this by itself. To advance in this direction, rooted public voices/forces/stands should be further fostered and encouraged.

In other words, the prevalent technique of simply reacting to crises has no place in the future we have begun to sample. Even the strategies of the past, including "crisis management" through "crisis committees", suggests that no contemplations or actions will take place until a destination or a tourism company faces an undesirable situation. With the new Public Platform now in the air (but not landed/rooted yet), prompted by the named unprecedented developments, different ways of conceiving and engineering the future of the industry must be opted for.

Tourism Observatory Commission

Yesterday's mindset, which saw the formation of as-needed (national) crisis committees/treatments only when the occasion so demanded should be changed for a new mindset with its own "landscape" and strategies. In the wake of the new platform, this calls for the formation of Tourism Observatory Commissions (TOCOM): in countries or destinations with ongoing/forthcoming commitments to tourism World Tourism Organization, among others, can take the lead in developing and proposing the structure and function of this body.

The proposed commission does not react, as a crisis committee does. Instead, among other things, TOCOM will be a proactive body. Its broad-based membership knows and comprehends all relevant geopolitical, socioeconomic, and natural forms (as well as the traditional market-driven forces), and *foresee* what is to come, including what is expectable (and thus preparing for) and what is less probable/"what ifs" (and thus designing back-plans for).

To be successful, membership of TOCOM must be made up of both public and private representations, drawn from appropriate government agencies, operational outlets, academic institutions, and citizen/interest groups. As already seen, many of those speaking on behalf of tourism during and since the two big incidents are not tourism's traditional spokespersons or stakeholders. As never before, governmental and nongovernmental agencies and high-profile individuals have become new tourism brokers or partners: inviting people to travel, despite the situation of the time, whether to the threatened grounds and skies of September 11 or to the SARS-affected destinations in Asia and North America. By drawing into its membership diverse representations, TOCOM fortifies the position of tourism: shifting, repositioning, and transforming it to an industry envisioned beyond its mundane operational realms. When in

2003 the communities/governments challenged the position of WHO in relation to SARS' travel alerts, then tourism had indeed evolved: for it was occupying a different position than in the past, and it is in such new grounds and settings in which the TOCOM program should be nested.

With the new serendipity-formed Public Platform to which we all must purposefully contribute, the time for the formation of the proposed Tourism Observatory Commission is upon us, with a visionary mission and an orchestrated action that can influence the future, recognizing that change and crisis are no longer atypical. Of course each country needs to design and operate its own TOCOM brand: one which represents and reflects its unique geopolitical position in the region/world, and one which reflects its present/desired stage of development in and dependence on tourism. And this is exactly where WTO, UN, UNDP, UNEP, UNESCO, and World Bank can offer blueprints to their member countries.

The Public TOCOM Program

Summarily, several arguments can be (re)stated for tourism taking the public route, with the Public Platform as its *modus vivendi* and TOCOM as its *modus operandi*, including:

- Today all countries are involved in tourism: either as receiving destinations, as generating markets, or both. Every nation is involved, as the host and/or the guest. Tourism is universal in the real sense of the term. As an anthropologist once put it, tourism has become "the largest peacetime movement of peoples in the history of mankind". It is no longer a sporadic event in nature and scope.
- Despite its volatility, tourism is a very resilient industry, and it is here to stay despite economic fluctuation, natural disaster, war, September 11, SARS, and what have you.
- Tourism is no longer a luxury item: it is a necessity of life almost everywhere. Without tourism, bodies are drained and minds laxed. Economies, all powered by people, cannot retain the edge if their workers' drained batteries are not recharged. Tourism has become the means of restoring equilibriums and benefiting lives, both at homes and at workplaces.
- Thus, tourism is more than an industry, the limited way in which many continue to view and treat it and the present administration of it by typical political appointees and technocrats to whom tourism means only marketing and promotion will not do.
- This industry represents more than what economics can quantify. The phenomenon called tourism has to be treated and understood beyond its present economic and operational constitutions. In its economics realm alone, governments have used tourism as a carrot and stick, to promote

tourism to friendly countries and to limit or forbid travel to “enemies”. In its sociocultural realm, tourism has even been used to repair relationships between reconciling countries.

- The literature shows that tourism must become a locally-rooted and -driven industry in order to succeed. Destinations that have gone native (using empowerment strategies to create a sense of “ownership”) are among the successful ones, enjoying *public support*.
- While past accomplishments have brought this industry to present magnitude/forefront, its future appeal, success, and sustenance will continue to depend on resources that belong to the host system, be they natural or sociocultural. These are the very substances continuously nurturing tourism, yet the industry does not own or control them.
- Further, there are other external factors way beyond tourism’s reach that restrain it be it the weather, natural disaster, social disorder, political maneuver and turmoil, war, economic fluctuation, and even as specific as the foreign exchange rate whether situated close to its base or waved thousands of miles away from its operation.
- As such, tourism is a multi-dimensional/-faceted industry, internally developed yet externally influenced and controlled. Hence, it takes more than the industry it requires public means to bring all layers affecting tourism into interplay. Institutions or systems larger than tourism can and must participate in and contribute to its constitution and operation.
- Further, tourism, more so in the light of recent developments, has no choice but to proactively think, plan, and operate. The industry-driven forces have done all they could to build it up to its present height: the takeoff time has arrived.
- Tourism being inherently inter-regional, intercultural, and externally sourced must be strategized with multidisciplinary means and repositioned for private/public collaborative options. Tourism is more than an art: the tactics of attracting, transporting, receiving, accommodating, entertaining, and serving the tourist. Significantly, tourism has become a science: the dialectics of studying, understanding, and connecting tourism to all that structures it and are influenced by it.
- Beside the public know-whys and operational know-hows, it takes an engineered vision to bring both its hidden and manifest dimensions into interactional terrains, suggesting the domains from which necessary bodies such as TOCOM are constituted and membership for it are drawn.
- Tourism must be placed at a podium and on a platform appropriate for its global structures and penetrating functions. This is not a call for government bureaucracy, but a repositioning attempt to place tourism on higher grounds guided with informed holistic treatments (Jafari 1987).

Conclusion

In a nutshell, today tourism has become the epitome of the global community. It has transformed into a gauge of national and international affairs, with its slowdowns or growths as telling indicators of the state of broader socioeconomic performances. Tourism's patterns and volumes signal the coming of both good and bad times. When it slows down, this visibly suggests that economies are weak, conflicts are breaking out, and orders are being lost. And when tourism resumes to its height, this also signals something else: that the weakness has turned to strength and the disorder to resolution.

Should a country leave the making and functioning of this phenomenon and the reading of it as a barometer to the industry alone? Informed participation of the public in tourism is not a choice; in the light of recent developments, it has become a must. The formation of the Public Platform and the design of Tourism Observatory Commissions can pave the road ahead for what tourism is and can be all about.

Tourism should be proud of its past accomplishments. In a short time span, as its history clearly demonstrates, it first elevated itself to the rank below that of oil, then at par with it, suddenly above it, and it is now positioned as the largest industry in the world. But research also suggests that sustaining this position is clearly beyond its own ways and means.

Obviously each country needs to determine the level and participation of its many institutions in the making and functioning of tourism industry and what should constitute its TOCOM body: all placed in foresightful parameters. This way, the visionary mission of the tourism commission operates in a grounded and contributing fashion within the national framework, fully understands its sociocultural *raison d'être*, works within its limits, protects the host natural and cultural heritage, respects wants and needs of its community, works in respect to its unique geopolitical position, pursues well-informed goals, opts for tourism forms compatible with its whole, develops operational scenarios for both foreseeable and unforeseeable turns, and significantly treats tourism not just as an industry, but also as an important activity benefiting the local community, yet connecting and contextualizing all host and guest systems: into the global village in which different nations of the world have taken membership (Jafari 1987).

There is no other way to say this: sustainability of tourism lies outside its traditional parameters, and so do its predictable and unpredictable futures. Tourism as a sociocultural phenomenon, as an economic tool, as a geopolitical force, as an institutionalized practice at and away from home is too important to be left to itself, unguided in the hand of the industry alone. The public platform has a job to do, and all that ahead of it.

Acknowledgement, a slightly different version of this paper was presented at a 2003 UNESCO conference held in Havana, Cuba, scheduled to appear in a UNESCO publication.

References

- Jafari, J. (1987). Tourism Models: The Sociocultural Aspects. *Tourism Management* 8:151-159.
- Jafari, J. (2002). The Scientification of Tourism. *In Hosts and Guests Revisited: Tourism Issues of the 21st Century*, V. Smith and M. Brent, eds., pp.28-41. New York: Cognizant Communication Corporation.

Jafar Jafari
Editor-in-Chief
Annals of Tourism Research, USA
Email Jafari@uwstout.edu

Kuva 2. MAVY: n opiskelijat kenttäkurssilla Roomassa, Villa Lantessa syksyllä 2003 (kuva: Marja Skyttä).

SOKRATES/ERASMUS - MATKAILUA JA OPETTAJAVAIHTOA

Matkailun verkostoyliopiston koordinaatioyksikkö Savonlinnassa on kooltaan pieni, mutta aktiivinen kansainvälisten yhteyksien ylläpitäjä. Yhtenä Joensuun yliopiston erillislaitoksista matkailualan opetus- ja tutkimuslaitos on osallistunut mahdollisuuksiensa mukaisesti myös Euroopan unionin Sokrates/Erasmus-ohjelmaan keskittyen tässä opettajavaihtoon. Joensuun yliopisto tukee kansainvälistä opettajavaihtoa Suomen yliopistoista toiseksi eniten ja vaihdosta kiinnostuneet opettajat ovat käytännössä siihen myös voineet vuosittain osallistua, kunhan vastavuoroisuuden ja raportoinnin kriteerit on täytetty. Verkoston muut opettajat ja opiskelijat ovat myös osallistuneet vaihtoon aktiivisesti omien yliopistojensa ja laitostensa sopimusten kautta.

Ensimmäisen koordinaatioyksikön Sokrates/Erasmus-sopimuksen allekirjoitti Mavy:n puolelta Timo Toivonen 25.9.2000 belgialaisen Universiteit Gentin kanssa. Belgian päässä vaihdon keskeinen yhteyshenkilö oli Willy Faché. Fachén jäätyä eläkkeelle tämä yhteys on kuitenkin kuihtunut, vaikka sopimus teknisesti onkin voimassa aina vuoden 2006 loppuun. Tällä hetkellä matkailualan opetus- ja tutkimuslaitoksella on voimassa olevat vaihtosopimukset Latvian Vidzeme Augstskolan (Valmiera), Ruotsin Mitthögskolan (MD, Östersund), Tsekin Universita Karlovan (Praha), Portugalin Universidade do Minho (Guimarães) ja Instituto Politécnico de Viana do Castelon (Viana do Castelo) kanssa. Vaihtokaudella 2004-2005 Ulla Ritola-Pesonen vieraili Valmierassa ja Petri Hottola Prahassa.

Yhteistyö on ollut aktiivista kaikkien vaihtoinstituutioiden kanssa. Valmierasta Savonlinnassa ovat käyneet myöhemmin Riikaan siirtynyt Gunars Bajars ja traagisesti pian vierailunsa jälkeen auto-onnettomuudessa kuollut Signe Kanapole. Nykyisin yhteistyöstä vastaa Iveta Druva-Druvaskalne. Östersundista vaihtoa ovat toteuttaneet Per-Åke Nilsson ja Liselotte Ingesson Politis. Tsekistä Savonlinnassa on jo kahteen otteeseen vierailut Jiri Vágner ja Portugalista (Minho) João Sarmento luennoiden mm. verkostoyliopiston avajaisseminaarissa syksyllä 2002. Sarmento kertoo omista Suomen kokemuksistaan toisaalla tässä julkaisussa. Viana do Castelosta saapui lokakuussa 2004 opiskelija Pedro Martin Pereira Savonlinnaan keräämään aineistoa tutkielmaansa varten.

Aina ei yhteistyö ole onnistunut suunnitellusti. Barcelonan autonomisen yliopiston kanssa sopimusta on yritetty solmia kahteenkin otteeseen, onhan se tällä hetkellä varsin mielenkiintoinen matkailun tutkimuksen ja opetuksen yksikkö. Lisäksi laitosten välillä on pitkäaikaisia henkilökontakteja. Valitettavasti UAB:n kansainvälinen yksikkö on kuitenkin suhtautunut epäilevästi verkostomuotoiseen toimintaan ja toistaiseksi estänyt yhteistyöpyrkimykset. Myös Suomen päässä on ollut omat ongelmansa. Vuosi vuodelta tarkentuva ja laajentuva yliopiston sisäinen raportointi on välillä tuntunut vievän kohtuuttomasti aikaa itse asialta. Unionin sopimuskausiin sidottu sopimuskäytäntö on joskus tuntunut liian lyhytjänte-

seltä yliopistojen ollessa valmiita pitempiin sitoutumisiin.

Pääsääntöisesti kokemukset Sokrates/Erasmus-vaihtoista ovat kuitenkin olleet erittäin positiivisia. Matkailun verkostoyliopiston opetukseen on saatu kansainvälistä näkökulmaa ja monipuolisuutta ulkomaisista vierailijoista. Koordinaatioyksikön jäsenet ovat päässeet tutustumaan muihin yksiköihin ja niiden innovaatioihin. Ohjelma on verkostoyliopistolle taloudellisesti edullinen ja opetuksellisesti hedelmällinen yhteistyön kanava. Sen puitteissa on jo suunniteltu yhteistä opetusta, luotu tutkijoiden välisiä kontakteja ja toteutettu yhteistä julkaisutoimintaa. Motiivi Sokrates/Erasmus-vaihdon jatkamiselle on korkealla kaikkien osapuolten keskuudessa.

Yhteistyö on henkilötasolla ollut opettavaista puolin ja toisin, onhan Sokrates/Erasmus muun muassa tilaisuus tutustua vastavuoroisesti unionin eteläisten ja pohjoisten alueiden olosuhteisiin ja näkökulmiin lähialueyhteistyöstä puhumattakaan. Silmät ovat avautuneet ja ennakko-oletukset karisseet puolin ja toisin. Henkilökohtaisesti voin paljastaa, että vierailu Valmierassa puhdisti aika lailla pölyttyneitä, neuvostoaikoihin osin linkittyneitä Baltia-mielikuviani. Kunpa Suomessakin voitaisiin olla yhtä dynaamisia ja täynnä tulevaisuuden uskoa kuin uuden Latvian koulutettu nuoriso vaikuttaa olevan! Olikohan Suomessa samanlaista sodan jälkeen 50-luvulla? EU-Latvia nousee eikä pelkää matkailun sektorilla.

Lintu- ja kulttuuriretket Pohjois-Latvian maaseudulla olivat nekin mieltä avartavia. Liikkuminen onnistui hyvin paikallisbusseilla, joita Latviassa riitti paljon Suomea enemmän. Sitten vain vierailemaan vanhoissa linnoissa ja idyllisissä kylissä, keskellä keväistä lintujen muuttoa. Cesiksen kaupungissa talveksi suljettu linnamuseo avattiin erikseen suomalaista vierasta varten, kunhan minut oli havaittu nykimässä lukossa olevaa sisäänkäyntiä. Valmierassa taksikuski oikaisi minua, kun tarjosin kyydistä kahta latia siellä aiemmin luennoineen Honkasen Antin ohjeen mukaisesti: Yksi latia riittää kaupunkialueella! Valmierasta löytyi latvialaisille tuntematon tammitikkapopulaatio ja Straupen kylässä näin paikallisen suurharvinaisuuden, töyhtökiurun. Yhteistyötä syntyi työn ohessa Latvian lintutieteellisen yhdistyksenkin kanssa, joka julkaisi havaintojani Internet-sivuillaan.

Portugalin Guimarãesissa majoituin vieraskolmioon yhdessä romanialaisen ja intialaisen tutkijan kanssa. Maailmanpoliittiset keskustelumme olivat sekä kiihkeitä että antoisia, kiitos erilaisten näkökulmien. Ceaucescun Romanian kouluma termodynamiikan tohtori Ion V. Ion oli yrittänyt tasoitella USA:ta palavasti ihailevan ja sinne muuttovan intialaisen epärealistisia odotuksia ja ilahtui saadessaan realismilleen tukea vierailevalta suomalaiselta. Tuskin saimme yhdessäkään hänen päätään kääntymään, mutta onpahan pudotus Amerikan arkeen sitten aikanaan pienempi tuntikausien keskustelujen jälkeen. Intiaa ainakin vähän ymmärtävänä olin aiemmin käynyt 'rapakon takana' useita keskusteluja sinne muuttaneiden ja kulttuurierojen takia vaikeuksia kokeneiden intialaisten siirtolaisten kanssa.

Päivisin portugalilaiset opiskelijat ja henkilökunta toivat oman näkökulmansa kansainväliseen keskusteluun, jossa ruodittiin niin matkailua kuin globali-

saatiotakin, ja kunkin viiteryhmän osaa niissä. Vastaanotto oli yhtä lämmin kuin aiemmissa Iberian vaihdoissani Vitoriassa Baskimaalla ja Barcelonan autonomisessa yliopistossa. Yhteistyössä maantieteen laitoksen João Sarmenton ja Paula Remoaldon kanssa siirryttiin enempiä empimättä suoraan asiaan, käynnistämään Minhon yliopiston uusia julkaisusarjoja GEO-Working Papersia ja Auroraa. Lounas- ja illallispaikkamme olivat omaa luokkaansa paikallisvärin suhteen. Erikoisin niistä sijaitsi moottoritien rampin alla, omistajaperheen ruokasalin takahuoneessa, mutta tarjosi parasta mahdollista Minhon alueen ruokaperinnettä, vinho verdestä puhumattakaan. Kun matkailu on työtä, voi työkin helposti olla matkailua, sanan parhaimmalla merkityksessä.

Petri Hottola
yliassistentti
Matkailualan verkostoyliopisto
PL 78 (Kuninkaankartanonkatu 5)
57101 Savonlinna
Puh. (015) 511 7874, Faxi (015) 511 7690
petri.hottola@joensuu.fi
www.tourisminet.org

Kuva 3. Kansainvälisen matkailututkimuksen akatemian (IAST) konferenssi Savonlinnassa kesällä 2003 (kuva: MAVY:n arkisto).

NORTH-SOUTH CONNECTIONS – A PORTUGUESE VIEWPOINT

The purpose of this text is to provide a brief account of my experience of engaging in a Socrates Exchange between the Geography Department at the University of Minho, Portugal and the Finnish University Network for Tourism Studies in Savonlinna, Finland.

For the average Portuguese citizen, Finland is perceived as a cold and icy country, replenished of coniferous trees. Portuguese have in fact very vague ideas about Nordic countries, and the Northern Lights and the Midnight Sun are blurred and surreal notions. Yet, for a Portuguese human geographer, Finland represents an exciting and interesting place, a kilt of magnificent cultural landscapes, resulting in great part from an intense history of conflicts with Sweden and Russia, from a period of extraordinary romantic nationalism in the 19th century crowned with the *Kalevala* folk epic and Sibelius patriotic symphonies. Before my exchange with FUNTS, in the context of an Erasmus/Socrates programme, I had been twice to Finland. The first time, in 1991, on an Interrail trip through Scandinavia. I mostly visited Lapland. My second visit was in 1998, and apart from Helsinki, Lapland was again my destination. At the time I was joining an international group of students, attending to the second of a series of three courses on Regional Development and Border Regions, organised by the Universities of Joensuu, Umea (Sweden) and Ulster (Northern Ireland). Both visits gave me a sense of a sparsely populated country, with endless forests, mild summers and plenty of berries and herds of mosquitoes.

In September 2002, I had the opportunity to return again to Finland, this time to Savonlinna, the most charming city of the Finnish Lake District. My stay was very pleasant and I was fortunate to join the welcoming week of the new students pursuing tourism studies in Finland. So I was taken to the medieval Olavinlinna Castle and other historic and heritage sites of relevance to the region, and had the opportunity to mingle with the students and staff in an informal way. On top of that I had the pleasure to meet another geographer, from Prague, Jirka Wagner, who was also visiting as an exchange lecturer. As a result of this encounter, the department of Geography of the University of Minho has now an exchange programme with Charles University. Jirka lectured in Guimarães in October 2003, and I was in Prague in February 2004.

In Savonlinna, my academic duties, previously organised with Petri Hottola, were to give two formal lectures and to engage in a discussion meeting of research interests. The latter was relaxed and wrapped in a friendly environment and allowed me and the FUNTS staff to understand each others research areas. We concluded that we were all interested in the links between the development of tourism, heritage and the environment. My fourth assignment was a lecture at the Geography Department, in Joensuu.

My second lecture was on the only Portuguese National Park: "The Nature of

Peneda-Gerês National Park, Portugal". Framed by the genesis and the evolution of the National Parks movement, I attempted to illustrate the pressures and consequences of tourism in a peripheral regional of Atlantic Europe, especially regarding the conflicts that arise with nature conservation. There was a very positive feedback and I think students could relate my experience to their knowledge of Finnish National Parks and other protected areas and to the challenges that result from the encounter of tourists with nature.

My first lecture, which I left here for last, was the most challenging one: "Greenway Planning: using old railway lines for transport and leisure. The case of Portugal and Guimarães". When I say challenging, I mean in the sense that I felt I was showing an example of a development that had many shortcomings in respect to the desirable planning procedures, which I suspect could hardly take place in Finland. At the time I was not sure if students were going to understand the difficulties of planning in Portugal, since there is a strong cultural difference between our countries. Later in 2003, when I returned to Finland to give a specific course on Greenway Planning at the Geography Department in Joensuu, I realised that students were faced with similar difficulties to those encountered by Portuguese students when dealing with practical exercises of planning a greenway. I felt I was right! There was also something entertaining about this lecture, since I came out on the local newspaper: "Vihertie Savonlinnasta Pieksämäelle?" the title, Itä-Savo the newspaper, 18th September 2002, page 2. Do not ask me what it says! It is in Finnish!

In 2004, Senior Assistant Professor Petri Hottola visited Guimarães, and stayed for one week, lecturing on tourism geography. The feedback from students was excellent, and his lectures and texts were greatly appreciated. Students were faced with theoretical and empirical themes that are not so developed in Portuguese geography and in tourism studies in Portugal, such as gender issues, and postcolonial tourism. The geographical scope of the lectures was also deeply gratifying, since we were able to "travel" from India and Sri Lanka to South Africa and Namibia. The exchange took place as an 8 hour block of lectures to the same class, and students knew that the topics being lectured were part of the course, and subject to examination. As a result of these lectures we have recently published in Guimarães one of Petri's papers on "Gender and the Body in Tourism Geography" – available online at www.geografia.uminho.pt/wp.htm. This paper inaugurated the series of *GEO-Working Papers* of our Research Centre – NIGP.

Overall I feel that the participation in these exchanges is very positive for four main reasons. The first one relates to the fact that students encounter different lecturers, with varied academic and personal paths, which enhance their studies and may encourage them to pursue part of their academic career in a foreign university. The second reason is the possibility that we, as lecturers, have, of working with students with other backgrounds from those of the students we normally teach. Thirdly, because these exchanges allow us to discuss research interests and projects with colleagues from other institutions, while making it possible for us to know these how different institutions work. Lastly,

.....

these interactions may be the seed for common research projects (Petri is now part of the scientific committee of *Aurora*, the new Geography Journal of the University of Minho), the publication of scientific papers (such as the one in the *GEO-Working Papers*), and the establishment of other jointly organised programmes (such as summer schools, discussed with FUNTS and Charles University), among others.

João Sarmiento
Universidade do Minho
Guimaraes

III YHTEISTYÖ

40

ETELÄ-SAVO MATKAILUOSAAMISEN KÄRKEEN

Matkailu on, kuten useissa yhteyksissä todetaan, yksi Etelä-Savon maakunnan strategisista kehittämisen kohteista. Matkailun kehittämiseen liittyy useita eri näkökulmia ja painotuksia. Mitä matkailun kehittäminen Etelä-Savossa sitten käytännössä merkitsee ja mihin meidän tulisi julkisia rahoitusresurssejamme suunnata?

Huolimatta viime vuosien kohtalaisen runsaista panostuksista matkailuun ei toimialan kehityksessä ole kuitenkaan ollut nähtävissä sellaisia positiivisia muutoksia kuin on odotettu. Haasteina ovat investointien kasvattaminen, ympäristövaikutusten vahvistaminen, julkisten toimijoiden roolin selkeyttäminen, saavutettavuuden turvaaminen sekä markkinointiosaamisen lisääminen. Näihin haasteisiin vastatakseen on maakunta yhdessä matkailun eri toimijoiden kanssa valmistellut vuoden 2004 aikana tehdyn strategiapaperin, jonka tarkoituksena on selkeyttää rahoittajatahojen keskinäistä yhteistyötä ja työnjakoa, korostaa yritysten keskeistä roolia ja vastuuta toimialan kehittämisessä sekä osoittaa kehittämistyön painopisteet ja tärkeimmät kohteet. Jotta strategia sitten voisi tuottaa aikaisempaa parempia tuloksia, on olennaisen tärkeää, että keskeiset toimijat tuntevat sen ja myös sitoutuvat sen toteuttamiseen. Maakuntaliitto tulee omalta osaltaan vaikuttamaan siihen, että näin tapahtuu.

Mitä tämä sitten käytännössä merkitsee? Se merkitsee valintoja ja yritysten entistä selkeämpää sitoutumista eri hankkeisiin ja niiden rahoitukseen. Tuotekehitys on yrityslähtöistä samoin kuin erilaisten tuotepakettien rakentaminen ja niiden markkinointi ja myynti. Rahoituskin tulee entistä enemmän rakentumaan yritysperusteisten mallien suuntaan. Se missä maakunta ja sen rahoitusresurssit voivat sitten olla vahvemmin mukana, on lähinnä uusien tuoteideoiden rakentaminen ja niiden saattaminen käytäntöön sekä laajojen kansainvälisten markkinointikampanjoiden toteuttaminen esim. yhteistyössä MEK:n kanssa. Myös koko maakuntaa kattavat tai johonkin usean maakunnan yhteiseen teemaan liittyvät kotimaahan kohdistuvat markkinointihankkeet voivat erityistapauksissa tulla rahoituksen piiriin.

Etelä-Savon maakunnan kehittämisen kärki on koko EU-kauden ollut osaamisen rakenteiden ja sisältöjen vahvistamisessa ja tässäkin erityisesti maakunnan kannalta tärkeisiin toimialoihin liittyvän osaamisen vahvistamisessa. Matkailun ympärille on runsaan kymmenen vuoden ajan rakennettu sellaista osaamisympäristöä, jonka on ajan myötä odotettu palvelevan merkittävästi myös tämän maakunnan matkailuyrityksiä ja niiden tarpeita. Matkailun verkostoyliopisto Joensuun yliopiston Savonlinnan kampuksella on ollut tässä työssä päänavaajana. Matkailun osaamiskeskus on pienen tauon jälkeen taas läsnä maakunnassa ja on omalta osaltaan vahvistamassa kansallista osaamisen verkostoa. Mikkelin ammattikorkeakoulun matkailuopetus on keskittynyt Savonlinnaan ja kiinteä yhteistyö Joensuun yliopiston Savonlinnan kampustoimijoiden kans-

sa on rakentumassa. Yhdessä Savonlinnan seudulla toimivan alan yritysverkoston ja muun muassa hautomotoiminnan kanssa tämä merkitsee sitä, että Savonlinnassa on koottuna kaikki ne osaamisen elementit, jotka tarvitaan luotaessa kansallisesti ja kansainvälisesti vahvaa ja kilpailukykyistä matkailun opetuksen, tutkimuksen ja kehityksen keskittymää. Maakunta on ollut vahvasti mukana tämän keskittymän eri osioita rakennettaessa ja pitää sen jatkojalostamista edelleen yhtenä painopisteenään. Tämä on myös haaste keskittymän eri toimijoille. Miten olemassa oleva osaaminen ja tietämys voidaan käyttää niin maakunnassa kuin valtakunnallisestikin matkailualan kehittämiseen ja vahvistamiseen ja miten toimintaa tulee tulevaisuudessa kehittää niin, että se entistä suoraviivaisemmin palvelee matkailualaa ja -yrittäjyyttä erityisesti Etelä-Savon maakunnassa, mutta myös ilman rajoja niin kansallisesti kuin kansainvälisestikin? Tässä on siis työtä ja haastetta lähivuosille niin yrityksille, koulutus- ja tutkimusorganisaatioille kuin julkisen sektorin toimijoillekin, joten pidetäänpä yhdessä huoli siitä, että tästä haasteesta kunnialla selviämme.

Eero Aarnio
kehittämisojohtaja
Etelä-Savon maakuntaliitto
Hallituskatu 3 A
50100 Mikkeli
Puh. (015) 321130, Faksi (015) 3211359
eero.aarnio@esavo.fi
www.esavo.fi

Kuva 4. Arvo Peltonen kutsuu professori Jafar Jafarin MAVY:n kunniajäseneksi (kuva: Marja Skyttä).

MATKAILUALAN VERKOSTOYLIOPISTON JA AMMATTIKORKEAKOULUJEN YHTEISTYÖ

Matkailualan verkostoyliopiston suunnittelu käynnistyi osana Mikkelin läänin korkeakouluopetuksen kehittämishanketta 2. kesäkuuta 1992. Tutkimusasiamies Veijo Ilmavirta antoi tehtäväksi laatia selvityksen matkailualan opetuksen kehittämisestä yliopistoyhteistyönä osana Mikkelin läänin verkostoyliopistohanketta. Tehtävään varattiin aikaa kaksi kuukautta ja se sisälsi myös selvityksen Mikkelin läänissä annettavasta matkailualaan ja siihen läheisesti liittyvien alojen koulutuksesta. Matkailualan verkostoyliopisto haluttiin rakentaa osaksi paikallista ja valtakunnallista matkailualan koulutusjärjestelmää. Yhteistyöneuvottelut ammattikorkeakoulujärjestelmän kanssa alkoivat kesäkuussa Savonlinnan Savonniemessä, nykyisessä Mikkelin ammattikorkeakoulun Traveliassa, jossa uuden opetuksen suunnittelu oli myös käynnissä. Vuoden 1993 aikana matkailualan verkostoyliopiston suunnittelusta vastasi professorityöryhmä. Sisältöjä päästiin testaamaan työllisyyskoulutuksessa osana luontomatkaillun asiantuntijakoulutusta ja Joensuun yliopiston avoimen yliopiston opetustarjonnassa.

Vuoden 1994 syksyllä opetusministeriössä käytiin ministeriön, yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen edustajien neuvottelu, jonka tuloksena matkailualan verkostoyliopiston toiminta varsinaisesti käynnistyi maaliskuussa 1995 Etelä-Savon maakuntaliiton kehittämishankkeena, Euroopan unionin sosiaalirahaston ja opetusministeriön rahoituksella. Neuvottelumuiistiossa esitettiin toivomus, että työnjako kehittyä edelleen ammattikorkeakoulujen kanssa ja yhteydet elinkeinon niin kotimaassa kuin kansainvälisesti tiivistyvät entisestään. Nämä linjaukset olemme yrittäneet pitää mielessä.

Matkailualan tietopalvelun kehittäminen Savonlinnan kampuskirjastossa alkoi vuonna 1996. Tietopalvelu kehitettiin palvelemaan yliopiston ja ammattikorkeakoulun opiskelijoita sekä opettajia ja tutkijoita, mutta myös elinkeinoa ja muita matkailutiedon käyttäjiä. Tätä tehtäväänsä nykyinen matkailualan tietokeskus edelleen jatkaa Joensuun yliopiston Savonlinnan kampuskirjastossa.

Alkuvuosina tärkeä vuoropuhelun foorumi yliopisto-opetuksen, elinkeinon ja alan kouluttajien välillä oli matkailualan PD-koulutus, joka käynnistyi Savonlinnan täydennyskoulutusyksikössä rinnan matkailualan verkostoyliopiston opetuksen kanssa syksyllä 1995. Tähän mennessä PD-opinnot on saanut päätökseen 28 opiskelijaa, joista suuri osa on opetustehtävissä. Savonlinnassa matkailualan verkostoyliopistolla ja Mikkelin ammattikorkeakoululla on yhteistyösopimus. Ammattikorkeakoulun opiskelijoista muutama on voinut suorittaa verkoston opintojaksoja ja vastaavasti verkosto on saanut ammattikorkeakoululta muun muassa varausjärjestelmiin perehdyttämistä.

Matkailualan verkostoyliopiston opinnot on saanut päätökseen yli 200 yliopisto-opiskelijaa. Heistä monet ovat hakeutuneet opetustehtäviin ammattikorkeakouluihin tai toisen asteen opetukseen. Useampikin matkailualan verkosto-

.....

yliopistossa toimineista on nykyisin opettajana ammattikorkeakouluissa. Matkailualan verkostoyliopiston reilusta kolmestakymmenestä jatko-opiskelijasta moni on ammattikorkeakoulun yliopettaja. Matkailualan verkostoyliopiston opettajakuntaan kuuluu useita ammattikorkeakoulujen opettajia.

Matkailualan verkostoyliopiston ja ammattikorkeakoulujen matkailualan opetuksen neuvottelupäivät kokoontuivat ensimmäisen kerran Hämeen ammattikorkeakoulun kanssa yhteistyössä syksyllä 2001 Lepaalla. Seuraavana vuonna neuvottelupäivät kokoontuivat Savonlinnassa Mikkelin ammattikorkeakoulun kutsumana, sitten Turussa Turun ammattikorkeakoulu kokoonkutsujana ja tänä vuonna jälleen marraskuussa kokoonnuimme Jyväskylän ammattikorkeakoulun vieraana Jyväskylän yliopiston tiloissa, ensi vuonna on vuorossa Porvoo ja Helia ammattikorkeakoulu.

Valtakunnallisten neuvottelupäivien tavoitteeksi asetettiin yhteistyön tiivistäminen opetussuunnitelmien ja tutkimuksen kehittämisessä, opetuksen profiloiminen, elinkeinoyhteyksien ja kansainvälisten yhteyksien kehittäminen sekä yhteistyön tiivistäminen ministeriöihin. Samalla luotiin korkeakoulujen matkailualan opetuksen ja tutkimuksen yhteinen keskustelufoorumi.

Tänä syksynä neuvottelupäiville osallistui 13 eri ammattikorkeakoulun ja kuuden yliopistoyksikön edustajia, noin 30 henkilöä. Hanna Vehmas ja Pauli Vuolle toivat esille Jyväskylän yliopiston matkailun koulutusta ja tutkimusta osana matkailualan verkostoyliopistoa. Muut alustukset käsittelivät opetuksen laadun varmistuksen kansallisia ja kansainvälisiä ulottuvuuksia, MATKA2020 - Matkailukoulutuksen ennakointiprojektia (<http://www.matka2020.com>) sekä ajankohtaisia tutkimushankkeita: MOSKE matkailun osaamiskeskusta (www.matkailu.org) ja LEO – Lapin Elämysteollisuuden osaamiskeskusta (<http://www.elamystuotanto.org>).

Osaamiskeskukset ovat nyt ne organisaatiot, jotka luontevasti sitovat yliopistoja ja ammattikorkeakouluja yhteisiin projekteihin ja toimivat siltana korkeakoulujen ja yritysten välillä. Professori Soile Veijola esitteli Suomen Akatemian mukavuusmaiesemaprojektia ja nosti keskusteluun kokemukset jatko-opintojen ohjauksesta. Työryhmissä osallistuimme Matkailukoulutuksen ennakointihankkeen Delfi-tutkimukseen, keskustelimme matkailukoulutuksen kansainvälistymisestä ja yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen laatujärjestelmistä ja opintojen mitoituksesta. Neuvottelupäivien loppuksi Esa Arola esitteli vielä TIE -Tourism Industry and Education Symposiumia, joka pidetään kolmannen kerran Jyväskylässä 19.–21.5.2005 (www.tie2005.jypoly.fi) ja katseet luotiin jo seuraavan TIE-symposium järjestelyihin ja vuoteen 2008.

Neuvottelupäivien tulokset kirjataan julkilausumaan, ainakin se on tavoitteena. Turun neuvottelupäivien tuloksena perustimme yhteisen sähköpostilistan, matkailufoorumin, jolle voivat ilmoittautua yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen matkailualan opettajat, tutkijat ja eri kehittämisprojekteissa työtään tekevät. Nyt joulukuussa listalla on 115 henkilöä ja listaa ylläpitää Ulla Ritola-Pesonen (ulla.ritola@joensuu.fi).

Matkailualan tutkimusohjelmaa on valmisteltu nyt noin vuoden ajan, myös matkailufoorumin avulla. Tutkimus tarvitsee kansainvälistä rahoitusta. Yliopis-

tojen ja korkeakoulujen tiivis, mutta sinänsä kevyesti organisoitunut yhteistyö on kansainvälisestikin ainutlaatuinen verkosto, joka antaa uskottavuutta myös kansainväliseen toimintaan. Bolognan prosessi tuo opiskelevalle nuorisolle paljon uusia mahdollisuuksia, joita nyt on aika tarkastella ennakkoluulottomasti yhteisessä Euroopassamme unohtamatta sitä globaalia näkökulmaa.

Savonlinnassa 13.12.2004.

Ulla Ritola-Pesonen
verkostokoordinaattori
PL 78 (Kuninkaankartanonkatu 5)
57101 Savonlinna
Puh. (015) 5117668, Faksi (015) 5117690
ulla.ritola@joensuu.fi
www.tourismuninet.org

INNOVAATIOKOULU – TIETEIDEN JA KÄYTÄNNÖN VUOROVAIKUTUS VERKOSTOYLIOPISTON OPETUKSESSA

Matkailualan verkostoyliopiston arkipäivää ohjaa neljä periaatetta: monitieteisyys, kansainvälisyys, tieteiden ja käytännön vuorovaikutus sekä opetuksen monimuotoisuus. Yliopistoverkosto itsessään tuo vastauksen monitieteisyyden ja opetuksen monimuotoisuuden toteutumiseen. Matkailualan verkostoyliopisto on kansainvälisesti ainutlaatuinen tapa toimia, joten verkoston myötä myös kansainvälinen yhteistyö sai vahvan perustan. Mutta miten varmistaa tieteiden ja käytännön vuorovaikutus monitieteisessä verkostossa?

Yhdeksi keinoksi olemme valinneet opetuksen viemisen matkailuyrityksiin. Kun opetus annetaan yrityksissä, sekä opiskelijat että opettajat ovat myös asiakkaita, kokous- tai koulutusmatkailijoita, jolloin he näkevät ja kokevat yrityksen palvelut, kuulevat yrittäjän ääntä. ”Rakenteet luovat todellisuutta”, sanoi toimitusjohtaja Ulla-Maija Rouhiainen muistini mukaan joskus matkailualan verkostoyliopiston suunnittelun alkutaipaleella. Matkailualan verkostoyliopiston opetus yrityksissä on monitasoista: teoreettinen opetus, autenttinen matkailukokemus ja parhaimmillaan myös vuoropuhelu yrittäjän, opiskelijoiden ja opettajien kesken. Tämä innovaatiokoulun osuus voi kestää parista tunnista viikkoon, sisäänrakennettuna jakson opetukseen. Kenttäharjoittelujaksoilla on mahdollista päästä ongelmalähtöiseen, monitieteiseen oppimiseen. Tuloksena yrityskontaktista saattaa olla pro gradu -tutkielman aihepiirin tai oman yritys-idean löytäminen.

Matkailualan verkostoyliopisto käynnistyi Euroopan unionin sosiaalirahaston rahoittamana Etelä-Savon maakunnan kehittämishankkeena vuonna 1995. Vuoden 1996–1997 opinto-oppaaseen johtoryhmä hyväksyi kirjattavaksi myös innovaatiokoulun perinteisten yliopistollisten perusopintojen, aineopintojen ja syventävien opintojen opintojaksojen lisäksi. Innovaatiokoulun tavoitteeksi määriteltiin vahvistaa opiskelijan persoonallista otetta elämään, antaa uusia näkökulmia ja luoda edellytyksiä toimia verkostoissa ja tiimeissä. Innovaatiokoulu tuottaa matkailualan verkostoyliopiston toteutukseen osallistuville yrityksille ideoita tuotteistamiseen ja taloudellisen toiminnan tehostamiseen.

Lukuvuoden 1996–1997 opinto-oppaassa innovaatiokoulun sisältö, opetus- ja työskentelytavat määriteltiin seuraavasti: Innovaatiokoulu sisältyy opintojaksoihin opetuksen monimuotoisena toteutustapana. Opintojaksoihin sisällytetään mm. elinkeinoelämän puheenvuoroja, tutustumiskäyntejä ja harjoitustehtäviä sekä tapaustutkimuksia, mutta myös erillisiä opintoja esim. vuorovaikutustaidoista. Opinnot sisältävät ohjelmanpalvelujen testausta. Innovaatiokoulun osuus yksittäisen opintojakson aikataulussa on 4-8 tuntia, yhteensä opetusta sisältyy opintojaksoihin 80–160 h. Suoritustapa on raportointi ja harjoitustehtävien suorittaminen. Suoritustapakohdassa kerrotaan, että raportit toimitte-

taan yrityksiin ja että yrityksiltä kerätään seurantaraportti kerran vuodessa.

Innovaatiokoulu rakennetaan osaksi jokaista opintojaksoa niin, että matkailualan verkostoyliopiston opintojen edetessä opiskelijalle kertyy monipuolisesti kokemusta matkailualan yrityksistä, kohtaamisia alan ammattilaisten kanssa ja omia matkailullisia kokemuksia. Yrityskohteet valitaan yhteistyössä jakson vastuuopettajan kanssa siten, että ne tukisivat oppisisältöä ja sen tavoitteita. Joulukuun alussa toteutimme Matkailukohteet ja alueelliset mielikuvat -jakson professori Jarkko Saarisen johdolla Kolin kansallispuistossa. Opiskelijat koontuivat Joensuun rautatieasemalla, josta matka jatkui yhteisellä bussikyydillä Kolille. Opintojakson tukikohtana toimi Hotelli Koli. Opiskelijat maksoivat majoitusvuorokaudesta suoraan yritykselle 14 euroa ja aterista 2,5 euroa, loppuosa kustannuksista oli innovaatiokoulun kuluja matkailualan verkostoyliopistolle. Opintojaksoon sisältyi Luontokeskus Ukkoon tutustuminen ja opastettu retki Ukko-Kolille. Kolilla viivytettiin maanantai-iltapäivästä torstai-iltapäivään, jolloin bussi kuljetti opiskelijat takaisin Joensuuhun ja kotimatka saattoi alkaa.

Savonlinnan seudun kohteet pyrimme saamaan jokaiselle opiskelijasukupolvelle tutuiksi. Opintojen alkuvaiheessa tutustutaan Savonlinnassa Olavinlinnaan, viime syksynä jälleen kerran Osmo Sikion ainutlaatuisessa opastuksessa. Seuraavana iltana opiskelijat huovuttivat Joensuun yliopiston opettajankoululaitoksen opettajien ohjauksessa matkamuiston linnaelämyksen pohjalta. Tulokset olivat kerrassaan taidokkaita ja linnateemat moninaisia. Myös Matkamessut messutehtävineen kuuluvat perinteisesti perusopintojen opetukseen. Helsingissä on kuljettu kaupunkikävelyllä, Turussa vierailtu Forum Marinumissa, Aboe Vetuksessa, Turun tuomiokirkossa ja muutenkin suunnattu turistin katsetta keskiaikaiseen Turkuun. Aluekehittämistä opiskeltiin professori Jarmo Rusasen ohjauksessa Kuusamossa, Rukalla ja Oulangan kansallispuistossa.

Ulkomailla vierailtiin tänä vuonna dosentti Seppo Ahon johdolla Tallinnassa, Tartossa ja Pärnussa sekä Arvo Peltosen kenttäkurssilla Sortavalassa ja Petroskoissa. Trendejä käytiin tutkailemassa syventävien opintojen jaksolla Berliinin ITB-messuilla. Opiskelijoille aiheutuu näistä jaksoista enemmän kustannuksia kuin kotimaassa toteutettavista jaksoista. Kuitenkin tavoitteena on, että mahdollisimman monen opiskelijan opintoihin sisältyisi myös jakso Suomen ulkopuolella. Innovaatiokoulu, kansainvälisyys ja opetuksen monimuotoisuus limittyvät usein opintojaksojen toteutuksessa. Usein opintojaksoihin sisältyy tapaustutkimuksia yritysten, matkailun kehittämishankkeiden tai eri organisaatioiden toiminnasta. Myös työharjoittelu on mahdollista sisällyttää aineopintojen valinnaisiin opintoihin. Vuonna 2003 opetukseen osallistui 36 yrittäjää ja asiantuntijaa, yritysvierailuja tehtiin noin 60 eri kohteeseen (Vuosiraportti 2003). Vuosikymmenen aikana yritys- ja asiantuntijakontakteja sekä matkailukohteita on kertynyt todella paljon.

Innovaatiokoulun tavoitteena on tukea opiskelijaa tiellä omaan ammattilaisuuteen: herättää kysymyksiä, näyttää mahdollisuuksia, yhdistää teoriaa ja käytäntöä. Toinen puoli tavoitteista on tuottaa yrityksille ideoita ja uutta osaamista. Kuinka nämä tavoitteet ovat toteutuneet?

Matkailualan verkostoyliopistossa opintonsa päättäneet arvioivat innovaatiokoulua seuraavasti (Vuosiraportti 2003):

Opiskelijapalaute vuorovaikutuksesta elinkeinon kanssa:

- * Asioita havainnollistettiin hyvin. Paikat, joissa vierailimme selvensivät opitua. Vuorovaikutus toimi hyvin.
- * Jaksoihin liittyvät yritysvierailut liittyvät teorian hyvin käytäntöön, samoin pakollinen kenttätyö.
- * Opetus yrityksissä oli antoisaa, tosin itsestä ja omasta aktiivisuudesta oli paljon kiinni, mitä opetuksesta sai irti. Mutta ehdottomasti ko. opetusta kannattaa jatkaa, koska yrityksissä tulee esiin paljon sellaisia asioita, joita luennoilla ei käsitellä.
- * Projektiharjoitteluni "paikallisuus matkailuvaltiksi" –hankkeeseen oli myös hyvä kokemus.
- * Mielestäni erittäin hyvin. Kaikilla kursseilla oli tutustumiskäyntejä erilaisiin kohteisiin, joissa saimme kuulla yrittäjien kokemuksista ja kysellä. Todella hienoa, että luentojen lisäksi on panostettu myös matkailualan yritystutustumiseen.
- * Vierailut yrityksissä olivat opettavaisia, avasivat katsomaan enemmän teoriasta käytäntöön, mikä ei ole kovin yleistä kaikissa yliopisto-opinnoissa. Harjoitustyöt ja projektit ovat ilmeisesti lisääntyneet sen jälkeen, kun itse olin suorittanut pääosan kursseista. Niitä olisi voinut olla enemmänkin.
- * Yritysvierailut täydensivät sopivasti opintojaksoja.
- * En kokeillut paljoakaan muutoin kuin vierailukäyntien kautta, jotka olivat hyödyllisiä.
- * Hyvin. Joka kurssilla oli yleensä yritysvierailuja tai muuta vuorovaikutusta elinkeinon kanssa.
- * Vierailut eri yrityksiin. Ei muuten.
- * Opinnot tarjosivat tähän monipuoliset mahdollisuudet.
- * Yritysvierailut olivat hyviä ja yhdistivät teorian "ruohonjuuritasolle".
- * Vierailut olivat opettavaisia.
- * Tämä oli otettu erittäin hyvin huomioon.
- * Ei kovin vuorovaikutteista, enemmän tutustumista. Käytännön näkökulman toi kyllä esiin.
- * Matkailun perusteissa yrityscaiset.
- * Matkailuyrittäjyydessä toteutui parhaiten, koska toteutettiin täysin eri yrityksissä.
- * Lähiopetuspäivien yhteydessä toteutetut yritysvierailut olleet todella hyviä. Matkailumessujen yritystutkimus oli mukava.
- * Hyvin. Markkinoinnin ja liiketalouden opiskelijana olisin kaivannut enemmän suurten kansainvälisten ketjujen (matkailualalla esim. Finnair, SAS, hotelliketjut, Holiday Club, alueelliset järjestöt, kaupunkien matkailutoimistot) toiminnan esittelyä ja niihin tutustumista.

Opiskelijapalautteen perusteella innovaatiokoulu on säilyttänyt paikkansa opinto-oppaassa. Sisältökuvauskin on säilynyt melko muuttumattomana. Jak-sopalaute yritysvierailusta toimitetaan edelleenkin ko. yrityksiin, mikäli opiskelijat ovat palautteessa kommentoineet yritysvierailua. Lukuvuoden 1996–1997 oppaassa luvattu yrityksille tehtävä seurantakysely innovaatiokoulun tuloksellisuudesta ja sen raportointi jäi pariin kertaan hankevuosien aikana.

Tällä hetkellä innovaatiokoulun kustannuksiin käytetään vuodessa suurin piirtein sama summa kuin sivutoimisena annettavaan tuntiopetukseen. Matkailun opetuksen vieminen pois luokkahuoneista, yhdistäminen kokemiseen ja näkemiseen on kuitenkin erittäin perusteltua. Matkailupalvelu tuotetaan joka kerran uudestaan kuluttajan ja yrityksen kohdatessa. Kirurgit tarvitsevat oppiakseen leikkaussalinsa, matkailualan opiskelijat tarvitsevat oppiakseen matkailukohteita, yrityksiä ja palvelutilanteita. Vuorovaikutuksen tulokset mitataan opiskelijoiden ottaessa paikkansa työelämässä, mutta myös yritysten arkipäivässä.

Ulla Ritola-Pesonen
Matkailualan verkostoyliopisto

Kuva 5. MAVY 10 vuotta –juhlaseminaarin väkeä (kuva: Marja Skyttä).

50

IV MANSIKKAPAIKKA

SYDÄMELLISESTI SAIMAAN SYDÄMESSÄ

”Tervetuloo Porosalamelle! Työ oottakkii melekein ensmäiset vieraat täällä meillä”, haastelee lupsakkaan tyyliinsä ja pilke silmäkulmassa Lomakylä Järvisydämen Markus Heiskanen, matkailuyrittäjä jo neljännessä vai oliko se jo peräti viidennessä polvessa. Istumme kickbike-yhdistyksen ystävien kanssa Heiskasen kodassa, joka porontaljoilla päällystettyine penkkeineen, kynttilävalaistuksineen ja luonnontuotteilla koristeltuine pöytineen on kaukana primitiivisestä eräkodasta, jos kohta ei liian prameilevakaan. Kodan keskellä odottaa avotulella valmistettu hirvipaisti, sivupöydällä runsas salaattipöytä, jota ”hötyläksi” poronsalmelaisittain kutsutaan. Jälkiruoaksi nauttimamme leipäjuusto lakkahilolla on kuin taideteos, jonka jälkeen jaksamme tuskin liikkua. No, liikuntaa on päivän mittaan tullutkin. Olemmehan potkutelleet kickbikeilla 45 kilometriä, patikoineet Linnansaareissa ja päälle päätteeksi valloittaneet läheisen Pirunkirkkovooren köysien varassa kiipeillen ja laskeutuen!

Minulla on ollut ilo vieraillla Rantasalmen Porosalmella sijaitsevassa Lomakylä Järvisydämessä niin itsekseni ja ystävien kanssa vapaa-ajalla kuin erilaisten ryhmien kanssa työajalla kaikkina vuoden- ja vuorokauden aikoina ja aina vastaanotto on ollut yhtä konstailemattoman aito ja lämmin. Ensimmäinen vierailuni taisi olla juuri matkailuopiskelijoiden kanssa talvisena pakkasiltana viitisen vuotta sitten. Paikan päälle saavuttuamme meidät jokainen toivotettiin kädestä pitäen tervetulleeksi ja lämmikkeeksi saimme pihalle rakennetun jääbaarin baarimikon loihtiman kupin höyryvää juomaa. Satumaisen lumisessa metsässä ohjelmapalveluyrittäjä Jari Kankkusen johdolla tehdyn lumikenkäretken jälkeen iltapala kodikkaassa päärakennuksessa maistui taivaalliselta.

Näiden vuosien mittaan lomakylä on kokenut paitsi sukupolvenvaihdoksen, myös melkoisen muodonmuutoksen. Pihapiiriin on noussut kaksi luksushuvilaa, kallionrinteeseen esiintymislava ja päärakennus on muuttunut keskiaikais-henkiseksi Piikatyttö-ravintolaksi, jonka jatkeeksi on vielä tulossa viinikellari. Ei ihan perinteistä maaseutumatkailua, mutta sitäkin innovatiivisempaa ja laadukasta paikallisuuden hyödyntämistä.

Koska paikka on itselleni tuttu, nautin nykyisin yhä enemmän siitä, kun huomaa myös muiden viehättävän Järvisydämen palveluista ja lupsakkaasta ilmapiiristä. Kikkaristiystäväni hehkuttivat vierailuaan (ja kokin komeutta...) vielä viikkoja visiittimme jälkeen. Kesällä 2003 kansainvälisen järvimatkailukonferenssin osallistujat puolestaan innostuivat tanssimaan ulkoterasilla niin, etten meinannut saada heitä lähtemään takaisin Savonlinnaan. Aiemmin samana iltana Markus vihjaisi minulle vaivihkaa, että illallinen oli valmiina – miespuoliset delegaatit kun eivät olleet palanneet saunareissulta, vaan laskivat kelteisillään liukumäkeä järviveteen kuin pikkupojat konsanaan...

Markuksen isä Jari Heiskanen ei ole sukupolvenvaihdoksen jälkeen jäänyt laakereilleen lepäämään, vaan on edelleen aktiivisesti mukana tuottamassa matkailijoille elämyksiä järviluonnossa. Järvellä vanhempi Heiskanen onkin kuin

kotonaan. Laivamatkalla Linnansaaren kansallispuiston pääsaareen hän kertoilee norpasta ja hidastaa näyttääkseen kyytiläisille kalasääsken pesän. Kaikki tämä sujuvalla saksan kielellä, onhan kyydissä saksalainen perhe. Useimmiten Jarin tavoittaakin juuri järveltä niin kuin sinä eräänä sunnuntaina, kun tiedustelin puhelimitse luisteluradan kuntoa. "Johan mie oon monta tuntia täällä jäällä ollu", oli vastaus anteeksipyyntöihini soitettuani kahdeksalta pyhäamuna.

Järvisydämen rannasta lähtenyt luistelurata oli viime talven uutuus, joka vei lopullisesti sydämeni. Missä muualla maailmassa voi luistella luonnonjäällä keskellä kansallispuistoa ja uhanalaisen saimaannorpan kotiseutua? Itse asiassa luistelut jäivät omalta osaltani vähiin, koska viehätysin enemmän potkukelkkailusta. Sain houkuteltua myös potkukelkkailuystäväni pääkaupunkiseudulta kisailemaan jäärädalle, jonka kuntoa he ylistivät niin, että uusintakisa on jo merkittynä heidän kilpailukalenteriinsa tulevalle talvelle. Poronsalmen yrittäjien ennakkoluulottomuudesta kertoo se, että he ostivat heti rivin kilpapotkukelkkoja vieraidensa käyttöön. Huimapäisyyttä osoittaa myös se, että tulevana talvena luistelurata pitenee aina Haukiveden toiselle puolelle Oraviin, jossa toimivien Saimaan Eräpalvelun ja Kyläkauppa-ravintola Ruukinrannan yrittäjien kanssa Lomakylä Järvisydän ja pari muuta seudun yritystä muodostaa toimeliaan yritysverkoston Saimaansydän ry:n. Matkan varrella oleva sula kohta ei ole näille luovuudenhulluutta pursuaville yrittäjille mikään este vaan vain hidaste, jonka ylitykseen he varmasti keksivät toimivan virityksen.

Maltan tuskin odottaa, että pääsen osallistumaan talvitriathloniin ja Linnansaari-luisteluun Saimaan sydämessä. Niin, ja onhan minulla vielä kokematta se kuuluisa ihmisen keittopata eli huljukin!

Tuija Härkönen
koulutussuunnittelija
Savonlinnan koulutus- ja kehittämiskeskus
PL 126 (Kuninkaankartanonkatu 5)
57101 Savonlinna
Puh. (015) 511 7756, Faxi (015) 511 7691
<http://www.joensuu.fi/skk>

MUMMOLASSA

Minun mansikkapaikkani oli lapsuuteni mummola, maalaistalo Hämeessä Virroilla.

Mummolan kesä alkoi jo keväällä, kun pappa palvasi lihaa. Maalaistalon ajankulkua kuvaakin hyvin ruokaperinteen kalenterivuoden seuraaminen.

Läski on parasta

Syksyllä tapetun sian isoisä oli laittanut voimakkaaseen suolaan tynnyriin varmistukseksi lihan säilymisen. Tynnyriä, ”tiinua”, isovanhemmat säilyttivät ulkotiloissa, aitassa. Lihaa haettiin tiinusta ruoanlaittoon joko paistettavaksi uunissa tai paistinpannalla. Paistinpannalla isoäiti ruskisti lihapaloja sipulin kanssa rapeiksi ja me lapsenlapsetkin olimme syömässä tirisevää läskiä perunan kanssa. Parhaimmat palat olivat aina mielestäni viimeiset rasvat, joita ”kaavimme” ruisleipäviipaleella.

Runsas hämäläinen pitopöytä kuuluu joulun

Joulukinkku oli paloitetu valmiiksi jo teurastusvaiheessa. Muutama päivä ennen paistamista isoisä haki kinkun ”tiinusta” lämpiämään ja jouluaatonaattona isoäiti paistoi kinkun tuvan isossa uunissa. Lapsena yritettiin aina päästä maistamaan juuri uunista tullutta kinkkua tai edes kinkun rasvaa. Joulun perinteet kuitenkin estivät edes pienen palan maistamisen.

Joulupöytä oli runsas. Isoäiti oli maalaistalon tytär, ja hän todella osasi ruoanlaittotaidon, jopa niukemmistakin aineista. Joulupöydässä piti aina olla perinteisesti liotettua lipeäkalaa. Isoäiti liotti lipeäkalan aina yleensä itse, ensin koivuntuhkassa ja sitten tilan viereisessä koskessa. Valmistusvaiheessa hän lisäsi lipeäkalaan aina valkokastikkeen maustepippurin ja suolan kera. Muita kaloja ei ollut paitsi silli; silli oli myös meillä joulupöydän herkku. Hämäläiseen pöytään kuuluvat aina myös laatikkoruokat: imelletty perunalaatikko, lanttulaatikko, porkkanalaatikko ja maksalaatikko voisulan kera. Lisäksi ainakin rosolli punajuurikerman kanssa, lihapullat, patapaisti ja vanhempana isoäiti halusi pöytään myös lauantaimakkaraa ja edamjuustoa. Sieniä ei missään nimessä: ”Niin kauan aikaa, kun ihmisellä on muutakin syötävää, ei tarvitse syödä sieniä”. Tähän lienee vaikuttaneet pula-ajan kokemukset. Myös tomaatti oli hänen mielestään kummallinen, ei-syötävä vihannes. Jälkiruokana oli ”luumu-kreemiä”, luumut soseutettiin ja sotkettiin kermavaahdon kanssa. Sitten olivat tietysti joulutortut, pullat ja kuivat kakut.

Lihapalvisauna

Huhtikuussa, kevään auringon jo paistaessa, isoisä alkoi lämmittää savusaunaa. Sauna on perinteisesti maalattu punamullalla, rakennettu hirsistä ja siinä on maalattia. 1960-luvulla sauna oli jo ollut 30 vuotta samalla paikalla ja on siinä edelleen. Saunassa on kivikasa nurkassa, ja saunaa lämmitetään laitamalla kivikasan alla olevaan pesään koivuhalkoja.

Palvauksen isoisä aloitti lämmittämällä saunaa pari päivää kevyesti ennen palvausta.

Saunassa palvattiin myös naapureiden suolalihat. Lihat isoisä laittoi rimoille lauteiden yläpuolelle. Lihojen palvaus kesti pari päivää, saunaa lämmitettiin koko palvauksen ajan. Ensin kuumempi savu, sitten miedompä, liha sai savustuksen aikana pintaa ja läski suli. Lauteiden alla oli jokaisen palvilihan omistajan oma "saavi". Saavi oli astia, johon lihasta valuva rasva jäi. Rasva oli tärkeää yleensä ruoan paistamisessa tai vaikka ainoastaan perunoita syötäessä. Palvilihaakaan, kuten joulukinkkua, ei saanut maistaa heti. Palvatun lihan piti vetäytyä, että lihan kiinteys, leikattavuus, säilyi. Muistan, kun varmistelin läsnäoloani palvaamisen loppuvaiheessa. Palvattu liha säilytettiin voipaperiin käärittyinä kellarissa.

Palvisavusauna

Palvaamisen jälkeen perheen naiset pesivät saunan. Kun sauna oli kunnolla pesty, se lämmitettiin uudelleen saunomista varten. Kevään ensimmäisen savusaunan tunnelma on jäänyt täysin mieleeni. Olin kansakouluikäinen ja odotin saunaan pääsemistä. Menimme aina tyttöporukassa saunaan, isoäitini, äitini, tätini, serkkuni ja serkkujeni äidit. Pukuhuoneena oli kylmä saunan eteinen. Varpaita paleli, kun vaihdoimme vaatteita. Vaatteet riisuttiin nopeasti ja kiiruhdettiin saunaan. Saunassa meidät vastaanotti lämpö ja palvatun lihan ihana tuoksu. Lapset istuivat alimmilla lauteilla. Aikuisia varten oli tehty vihtoja kesälä ja niitä säilytettiin aina vuoden ensimmäistä savusaunaa varten. Alalauteilla vähän paleli, kun saunassa oli maalattia. Ylempänä ei voinut olla, kun siellä oli niin kuuma. Saunaan oli vesi tuotu joko vesikelkalla alhaalta talosta tai sulatettu lumesta. Saunaa oli lämmitetty kuitenkin niin kauan aikaa, että vesi oli jo lämpöistä. Meidät pestiin ja lähetettiin ennen aikuisia lämpöiseen alataloon. Saunassa käytiin jo alkuillasta.

Kesäloma

Vanhempani olivat lapsuudessani työelämässä. Kesälomat olivat silloin lyhyitä tai isälläni, joka oli pienyrittäjä, niitä ei välttämättä ollut lainkaan. Kun koulusta alkoi kesäloma, menin mummolaa. Mummo ja pappa maanviljeli-

.....

jöinä nousivat aikaisin aamulla. Mummo keitti pannukahvit, söimme serkkuni kanssa mummon leipomat pullat ja lähdimme navettaan. Kesällä lehmät olivat laitumella ja kävelimme mummon ja papan kanssa kyrölle, muutaman kilometrin päässä olevalle pellolle. Matka kesti edestakaisin pari tuntia. Kun tulimme takaisin, söimme päivän ensimmäisen aterian. Tavallisesti se oli jotakin nopeasti tehtävää. Palvattu liha ja uudet perunat olivat suosikkini. Perunat nostettiin maasta ja palvattun lihan "läski" suli kuumien perunoiden päälle. Jälkiruoksi oli aina puuro ja kiisseli. En pitänyt puurosta. Isoäidin mielestä jokaisen piti syödä jälkiruoka: "Ruoka tuntee olevansa mustalaisen mahassa, jos ei syö jälkiruokaa". Isoäiti ei ollut todellakaan mikään rasisti: mustalaiset ja muut siihen aikaan vähävaraiset saivat aina isoäidiltä jotakin syötävää, vaatteita tai kenkiä.

Sitten lähdimme isoisan kanssa kalaan. Tilan vieressä oli koskia ja järvi. Kävimme järvellä tarkistamassa muutaman katiskan ja pari verkkoa. Kissa lähti myös mukaan. Saimme vuorotellen serkkuni kanssa soutaa, isoisa piti perää, siis perämelalla määräsi veneen reitin. Yleensä kesällä tuli ehkä haukia, särkiä tai lahnoja. Särjet sai kissa. Hauet isoäiti paistoi voissa tai teki niistä kalakeiton maidon, voin ja ruohosipulin kanssa. Samalla kun isoisa perkasi kalat, kävimme serkkuni kanssa hakemassa kananmunat kanalasta. Muistan vieläkin kiukkuiset kukot pelottelemassa meitä. Keväällä tuli paljon lahnoja. Silloin kalassa olivat perheen miehet. Lahnat suolattiin tiinuun. Suola oli erittäin voimakas säilyvyyden takaamiseksi.

Matonpesu

Kesällä ennen heinätöiden alkua pestiin kaikkien räsymatot. Matot oli helppo pestä kosken rannalla mäntysuovalla ja juuriharjalla. Koski on paras paikka huuhtoa, koska virtaava vesi itsestään huuhteli matot. Samalla isoäiti keitti lipeää padassa valkopyykin varten.

Matonpesun yhteydessä paistettiin aina meille lapsille makkaraa. Se oli silloin maton pesun paras puoli, ja on edelleen.

Heinäpellolla

Olin myös mukana heinäpellolla. Lapset haravoivat tai ainakin yrittivät tehdä jotakin hyödyllistä. Lapsuuden kesät olivat todella helteisiä. Saimme juoda isoäidin tekemää kotikaljaa heinäseipään katveessa. Välillä kävimme syömässä jotakin suolaista: suolalahnaa ja perunoita tai sitten suolalahna oli keitetty vedessä sipulin ja voin kanssa. Työpäivän päättyessä, ennen iltalypsyä, söimme lihapullia ja marjakiisseliä tai ainakin jotakin hyvää. Sitten menimme saunaan. Saunan jälkeen joimme iltakahvia ja menimme nukkumaan. Nukkumaan menimme yleensä jo yhdeksän aikaan, koska sentään nousimme ylös jo viideltä aamulla.

Syksy

Mummolaan tuli aina keväällä pieniä porsaita kasvamaan. Porsaat olivat meille serkkuni kanssa todella kotieläimiä. Niiden katoamisen ilmoittaminen syksyllä tehtiin meille aina varovasti. Ne olivat menneet ulos tai naapuriin tai johonkin. Vähitellen aina lopetimme kyselyn.

Syksy oli teurastamisen aikaa. En mieltänyt teurastamista syksyn ruokailuun. Odotin vaan syksyä ja tappajaiskeittoa. Tappajaiskeitto on keitto, johon tuli lihan lisäksi ainakin maksaa ja munuaisia. Munuaiset olivat todella pehmeitä ja hyviä. Isoäiti teki myös makkaraa. Verimakkara on suosikkini. Opettelin mummon kanssa aikuisena tekemään verimakkaraa. Kokemus oli mielenkiintoinen. Aluksi isäni pesi makkaroita varten tarvittavat luonnonsuolet painepesurilla ja sitten isoäitini teki makkaramassan. Massan koostumus oli vähintäänkin kummallinen ja tuoksuiltaan runsas. Makkaranvalmistus ei sinänsä ollut makuhermoja ylentävää, mutta lopputulos, makkara, oli loistava, vaikkakin sähköhellan uunissa valmistettuna. Parasta kaikesta oli kuitenkin isoäitini ja vanhempieni mukana olo, se on jäänyt kauniisti mieleeni.

Näistä ruokamuistoista muodostuu mansikkapaikkani.

Elisa Kangasaho
Lapin yliopisto, yhteiskuntatieteellinen tiedekunta
elisa.kangasaho@ecm-advisor.fi

MÖKKIKÖ MINUN MANSIKKAPAIKKANI?

Kirjoitelman otsikko herättää ensimmäisenä kysymyksen siitä, mitä konnotaatioita "mansikkapaikkaan" voi liittyä. Periaatteessa voisi ajatella, että otsikko tarkoittaa vain sitä, että kirjoittaja aikoo nyt paljastaa mistä löytyvät makeimmat mansikat vaikkapa Pohjois-Karjalassa. Jätettäköön nyt tämä vaihtehto pois laskuista.

Mansikkapaikka käsitteenä sisältää mielestäni konnotaatioita jostain täydellisyyttä hipovasta paikasta, jossa oleminen tai jonne tuleminen saa aikaan syvällisen elämäntäyteyden kokemuksen. Se sisältää myös ajatuksen yksin tai vain läheisimpien ystävien kanssa koettavasta paikasta, koska mansikkapaikat tai marjapaikat yleensäkin ovat perinteisesti olleet salaisia.

Millainen paikka sitten on tehnyt minuun tällaisen vaikutuksen? Missä olen kokenut jotain vaikuttavaa, sellaista mikä on ollut yksinomaan minun kokemukseni tai ainakin minusta on tuntunut siltä? Tällaisia paikkoja voisi luetella ehkä useitakin riippuen näkökulmasta. Jos ottaisin näkökulmaksi esimerkiksi itsensä toteuttamisen ja luovuuden, niin parhaita kokemuksia on liittynyt äänitysstudioissa työskentelyyn tai yksinäisiin iltahetkiin kotona tai muussa tilassa musiikin parissa oleskellen, sitä tehden tai kuunnellen. Jos taas lähestyn aiheita sellaisesta näkökulmasta, jossa kokeminen liittyy vahvemmin vain kokijana olemiseen eikä niinkään kokemuksen tekijänä olemiseen, niin kyllä suomalaisen luontoon liittyvät voimakkaimmat tunteeni, niin kansallisromanttista kuin se onkin. Käsittelen seuraavassa "mansikkapaikkaa" abstraktimpana olotilana kuin vain tietynä konkreettisena paikkana.

Ehkä joudun myöntämään, että perinteinen suomalainen kesämökki on yksi voimakkaimpia näiden kokemusten aikaansaaajia. Joko myöhäiset syysillat kun ulkona on pimeää, kylmää, sateista ja tuulista tai sitten alkukesän ensimmäiset souturetket järvellä, kun ensimmäisen kerran haistaa makean veden tuoksun ja kuulee lokkien kirkumisen, niin näissä ovat vahvat tuntemukset läsnä. Ehkä yhden vielä vaikuttavamman tilanteen voisi mainita: se on keskitalven yö järven jäällä sukset jalassa täysikuun valossa. Siinä on tiettyä mystiikkaa ja elämää suuremman tilan tuntua.

Jättäisin kernaasti näiden kokemusten semioottisen analysoinnin muille ihmisille ja pitäisin itselläni vain kokemukset sellaisina kuin ne ovat. Jos nyt kuitenkin jotain olisi syytä mainita, niin ehkä sellainen jyrkkä vastakohtaisuus on yhtenä keskeisenä merkityksen muodostajana. Keväällä vastakohtana on vastikään loppunut talvi ja siitä vapautuminen, syysillassa synkkä ulkoilma sekä valoisa ja lämmin sisätila, talviyössä yön pimeys sekä kuun ja loistavan hangen tuoma kalvakka valo. Semiotiikan Pariisin koulukunnan mukaan merkityksen perustana ovat seemit, jotka muodostuvat kahdesta toisilleen vastakkaisesta elementistä. Ehkä perustavin vastakohta, syvätason seemi ja se mikä näitä kaikkia kokemuksia yhdistää on ihmisen ja luonnon, maallisen ja ylimaallisen kohtaaminen. Luonnonvoimien keskellä tuntee herkästi oman pienuutensa ja

rajallisuutensa, mutta toisaalta rajattoman halunsa selviytyä niiden myllerryksessä tai olla jotenkin yhtä niiden kanssa. Tähän liittyen nousevat esiin myös kysymykset ihmisen ulkopuolisesta todellisuudesta, transsendenssista. On monia kokemuksia, joiden selittäminen tuntuu tekevän vääryyttä näiden kokemusten sisällöille, joten taidan jättää omien kokemusteni selittelyt tähän ja tyytyä jatkossa vain kokemaan.

Tommi Koskenheimo
Helsingin yliopisto, musiikkitiede

MANSIKKAPAIKKATEHDAS

Mansikkapaikka on Valkeakosken kaupungin virallinen markkinointitermi itsestään. Siinä merkitsijä ja merkitty on liitetty keinotekoisesti toisiinsa. Merkitty eli mansikkapaikan käsite ei liity mitenkään merkitsijään eli paperitehdaskaupunkiin. Mansikkapaikka on käsite, joka merkitsee eri asioita eri ihmisille. Sillä kuvataan jotakin positiivista, ehkä ihannepaikkaa, jonka ihminen kokee paratiisinomaisena paikkana. Kirjaimellisesti mansikkapaikka merkitsee mansikanviljely- tai esiintymispaikkaa, joka ei välttämättä itsessään ole mitenkään unelmapaikka, vaan selän rikkova, huonopalkkainen kesätyöpaikka. Mansikat ovat myös merkityksillä ladattuja marjoja. Esimerkiksi Valkeakoskella ei ole mitään konnotaatiota mansikoihin liittyviin mielikuviin, kesään, puhtauteen tai hyvään makuun.

Juuri tätä tehdaskaupungin mielikuvaa Valkeakoski yrittää karistaa itsestään mansikkapaikka-termillä. Se koettaa saada uudelleenmääriteltä merkitynsä merkitsijää hyväksikäyttämällä eli virallisella termillä, jonka tulisi määrittää kaupungin luonnetta, mansikkapaikkaa unelmapaikkana. Tosin tämä tapahtuu vain mielikuvatasolla. Paperitehdas on ja pysyy kaupungin keskustassa.

Kulttuuri

Minun oma mansikkapaikkani määriteltynä nimenomaan merkitykseen itselleni on Turun ulkosaaristo. Tarkka paikka kartalla on Kustavi, Kalholman saari. Siellä oli isovanhempieni, nykyään enoni omistama kesämökki. Yleensä kesämökin kulttuurisesta merkityksestä puhutaan vastakohtana kaupungin kiireelle ja ahtaudelle, paluuna luontoon, vanhaan ja "oikeaan" kulttuuriin. Mökki edustaa ihmisille matkaa toiseen aikaan ja paikkaan, menneisiin ja "oikeisiin" asioihin. Tämä on kulttuurisemioottisesti kysymys vieraan, ei-kulttuurin ja kulttuurin rajasta. Mökki edustaa toista kulttuuria ja kaupunki toista. Mansikat liittyvät lomaan, kesään ja mökkeilyyn. Mansikkapaikka voi siis olla esimerkiksi kesämökkikunta, kaupunki tai mökin lähipiiri.

Oma kokemukseni mansikkapaikkaan ei liity yleiseen kulttuurisemioottiseen näkökulmaan eri kulttuurien rajana, vaan persoonallisuuteni yhtenä tekijänä. Tosin kulttuurin raja tuli vastaan myöhemmin. Vietin kaikki kesäni lapsesta aikuisikään tuossa paikassa. Sen merkitys on kasvanut siellä kokemistani asioista ja ympäristöstä. Se on määritellyt minussa käsityksen, minkälaista on oikea vesi, oikea taivas ja oikea maasto. Nykyään asun Tampereella ja lähiympäristössä on pelkkää järvimaisemaa. Neljän vuoden jälkeen olen tottunut tähän järvimaisemaan, mutta muistan erittäin hyvin ensimmäisen vuoden epäluuloni sitä kohtaan.

Ei-kulttuuria

Katsoin työntä järveä soutuveneestä ja mietin, että jotakin siinä on vialla. Se on ahdas ja jotenkin niskaan kaatuva. Merellä vesi ei pääty. Meri ja taivas kohtaavat taivaanrannassa ja sen takana on tuntematon. Siitä voi soutaa eteenpäin niin pitkälle kuin pystyy, eikä vesi lopu. Järvellä metsä näkyy vastarannassa ja mahdollisuudet ovat siinä. Raja tulee heti vastaan. Kaukokaipuu ei elä.

Rantaviivan kontrasti oli häiritsevää. Metsä näytti kasvavan suoraan vedestä kuin seinä. Syy tunteeseen, että maisemassa on jotakin vikaa, löytyi jälleen saaristosta. Olin tottunut kalliorantaan, jossa puut ovat kippuraisia ja sitkeitä. Järvimaiseman männyt tuntuivat porvarillisilta yläluokan kasvateilta, jotka eivät ole koskaan joutuneet taistelemaan mistään. Niiden suora ryhti ja tasaisuus ärsyttivät. Saaristomännyt työntyivät ylös kalliosta heti, kun tuuli hiukan kuljetti roskaa johonkin kallionkoloon, ja taistelivat itsensä pystyyn kiemuraisine juurineen ja lonkeromaisine oksineen. Ne olivat kippuraisia, keltahavuisia selviytyjiä, sinnikkyiden ja perikasiantamattomuuden perikuvia. Sisämaan männyt olivat tylsiä ja rehvasteleviä tuuheudessaan.

Oleellisinta oli kuitenkin tilan tuntu. Ja sen puute. Avomeri on niin laaja, että sitä ei voi nähdä yhdellä silmäyksellä. Joka suunnassa meri aaltoilee vailla katkaisevaa rantaviivaa. Järvi on suljettu. Joka suunnassa vastaan tulee metsä, joka katkaisee tilan. Koin järvimaiseman ahdistavaksi ja rajoitetuksi.

Päätös

Nykyään pidän järvimaisemastakin, mutta minulle on oman historiani kautta saaristomaisema ainoa oikea maisema. Se on maiseman kannalta kulttuurin keskus. Järvimaisema on hivunnut ei-kulttuurista ehkä jonnekin kulttuurin periferian tasolle. Minun kaipuuni on merimaisema, ja aina se palautuu tuohon tiettyyn saareen, tiettyyn rantaan, tiettyyn taivaaseen ja tiettyyn mereen.

Valkeakoski on silti aina paperitehdaskaupunki, jossa käyn töissä. Mansikkapaikka-termi on ja pysyy korkeintaan ironisena määreenä.

Jarkko Suhonen
semiotiikan verkostoyliopisto
Jyväskylän yliopisto, kirjoittajakoulutus

TÖISSÄ LOMALLA, LOMALLA TÖISSÄ - Työn ja vapaan suhteesta työmatkalla

Albanialaiskokemukseni

Edellisiltana Rovaniemen Palloseura kohtasi piskuisessa pohjoisalbanialaisessa kaupungissa jalkapalloilun cupvoittajien cupissa Vllaznia Skhodran. Olemme, valokuvaaja ja minä urheilutoimittaja, lähteneet ani varhain liikkeelle, paikalliselle aamukävelyllä. Jutut lehteen on tehty, nyt otamme siis rennosti. Vaikka kello lähestyy vasta aamukuutta, kaupungin kadut täyttyvät seisoskelevista miehistä. Naiset sitä vastoin kiirehtivät tehtaalle töihin. Emme saaneet hotellissamme aamiaista, joten suunnistamme jo ovensa avanneeseen ruokalaan. Tarkoituksemme on juoda kahvit albanialaiseen tapaan. Vaan kuinkas sitten kävikään?

Ruokalassa meidät ympäröi oitis sankka ja tummanpuhuva albanialaismiesten rykelmä. Ulkomaalainen vuonna 1987 on yhä harvinainen ilmentys tässä maassa. Saati sitten kaksi. Meille aletaan tarjota Shqipërisen suurimmalle sankarille Skanderbegille omistettua konjakkia. Voi tätä kansojen ystävyyttä!

Sitten Ghiorgiu yllättää minut. Albaani ottaa tilaa ympärilleen ja maalaa jalallaan ilmaan ihkaselvän sisäteräpotkun. Mitä mies yrittää? Seuraavaksi kuulen hänen suustaan *Inter Milan*. Sen ymmärrän, vaikka albaniaa en osaaakaan. Minä vastaan Teepeeäs. Oi, näkisittepä silloin tuon miehen hampaattoman ja maailmoja hyväilevän virneen! "Puhumme" toisillemme. Sitten otetaan kädet avuksi. Ghiorgiu nostaa kaikki sormensa eteensä haralleen. Lasken: *Kymmenen*. Ahaa! Kymppi, se on Mika Aaltonen ja hänen pelinumeronsa. Lopuksi uusi tuttavuuteni muodostaa toisen käden etusormestaan ja peukalostaan pyöreän nollan ja toisen käden etusormesta ykkösen, *0-1*. Nostan kysyvästi silmäkulmiani ja utelen taas Teepeeäs, hymyn saattamana. Ystäväni vastaa hymyllä.

Yhtäkkiä urheilun kielellä jaamme yhteisen maailman. Viestimien ulottu-mattomissa albanialaisessa pikkukaupungissa saamme kuulla Ghiorgiulta, kuinka tuntematon suomalaisseura TPS on voittanut Uefa-cupissa vieraalla maaperällä Milanossa jalkapalloilun eittämättömän jättiläisen Interin Mika Aaltosen laukomalla maalilla. Sitä muistellaan yhä San Siron ihmeenä. Ja ei kun taas mukeja kumoamaan! Skanderbegia Aaltosen kunniaksi, TPS:n, Suomen, uuden ystävytemme... Sisimmissäni onnittelen itseäni oikeaan osuneesta ammatinvalinnastani. Urheilu puhuu minua ja minussa.

Ikimuistoksen elämyksen huumaamana lähdemme pois kuppilasta. Tai no joo, meidät heitetään ulos. Miliisi on saanut kuulla jostain häiriöstä jossain päin kaupunkia. Alun perin parinkymmenen albanialaisen joukko kun kasvaa konjakilla skoolatessamme useaksi kymmeneksi. Alamme herättää huomiota. Liikaa huomiota.

Uudet tuttavamme, albanialaismiehet, seuraavat meitä kadulle. He jäävät siihen nurkille notkumaan ja jauhamaan asiaa. Naisia ei näy enää missään. Minä puolestani mietin tästä mykistytävstä kokemuksestani kertovan seuraavan jutun otsikkoa.

Työmatkan lomavaras

”Minun mansikkapaikkani” on Albaniaan syksyllä 1987 suuntautuneella työmatkalla koettua. Onko kyse siis lomasta ollenkaan? Lomaa kuitenkin perustellaan usein irtiottona arjesta. Minunkin työmatkani urheilutoimittajana Albaniaan alkusyksystä 1987 sisälsi tällaisia elementtejä. Myös akkujen lataamisella lomaa perustellaan, ja silloin kerätään vieraista ympäristöistä kokemuksia varastoon. Yhä minäkin muistan Ghiorgiun hampaattoman hymyn, kun kieli-puolina, mutta urheilua puhuvina ymmärsimme toisiamme.

Joka tapauksessa näytän tuntevani jonkin verran syällisyyttä siitä, että olen kokenut matkallani jotain lomantapaista, mistä kielivät kertomukseni kolme viittausta töihin:

- 1) Olemme, valokuvaaja ja minä urheilutoimittaja, lähteneet ani varhain liikkeelle, paikalliselle aamukävelyille. Jutut lehteen on tehty, nyt otamme siis rennosti.
- 2) Sisimmissäni onnittelen itseäni oikeaan osuneesta ammatinvalinnastani.
- 3) Minä puolesta mietin tästä mykistytävästä kokemuksestani kertovan seuraavan jutun otsikkoa.

Työmatkaa säätelevät tarkat lait ja työehtosopimukset työajan ja vapaa-ajan suhteesta. Silti sopimuksista kuitenkin lipsutaan. Näin kävi myös minulle Albaniassa – työnantajan eduksi, ainakin rahallisesti. Töissä, so. työmatkalla, en ”uskaltanut” olla lomalla tai vapaa-ajalla. Koin todella olevani lomavaras. Tässä kirjoituksessa erittelenkin lomaa/vapaa-aikaa nimenomaisesti työntekijän näkökulmasta, kyse on siis työnteolla ansaitusta lomasta/vapaasta. Metodinen työvälinen on A.J. Greimasin jäljillä syntyneen Pariisin koulukunnan keskeinen oletus merkityn tasolla vaikuttavasta loogisesta rakenteesta merkitysten olemassaoloa mahdollistamassa.

Tarkastelen albanialaiskokemustani tekstinä, sitä miten sen kokeminen merkitykselliseksi rakentuu juuri työajan ja vapaa-ajan suhteen. En siis tutki kertomuksessani niinkään erillisiä merkkejä, joita ovat mm. alkoholi, urheilun kieli, jalkapalloilu, ihmiset, paikka ja ajankohta. Mielenkiintoista sinänsä, että ympäristön kuvaus puuttuu albanialaiskokemuksestani lähes täysin, vain ensimmäisen kappaleen viittaus piskuiseen pohjoisalbanialaiseen kaupunkiin ja ruokalaan kertoo ympäristöstä jotain. Olennaisemmaksi tuotan merkkien tasolla ihmiset urheilun kieltä puhumassa.

Erittelyni on pienimuotoinen pistäytyminen matkailun semiotiikkaan. Koska työn luonne länsimaissa muuttuu kaiken aikaa yhä liikkuvammaksi ja globaalimmaksi (jopa niin, että työ ja maailma saapuvat aivan kotiin, ns. etätyönä), työajan ja vapaa-ajan välistä suhdetta ja muotoa täytyy mielestäni tutkia myös matkailututkimuksen paradigmassa. Jos suuresti yksinkertaistaen matkallaolo merkitsee arjen poissaoloa, tämän voi kääntää myös niin, että matkallaolo merkitsee työn poissaoloa. Tällöin matkallaolo on sitä vapaa-aikaa, joka ei ole työaikaa. Uudessa työn paradigmassa tämä malli ei kuitenkaan enää toimi. Koska raja työn ja vapaan välillä on yhä useammin kuin se veteen piirretty

viiva, tämä suhde on tuotava konfliktiin, tuotava tutkimuksen keskiöön.

Minulle työajan ja vapaa-ajan välisen suhteen konflikti on tuttu. Urheilutoimittajana teen ensinnäkin töitä silloin, kun toiset tavanomaisesti ovat vapaalla, lähinnä iltaisin ja viikonloppuisin. Työni ympäristö, erilaiset urheilutapahtumat erilaisilla urheiluareenoilla, on myös vapaa-ajan harjoittamista varten suunniteltu. Kaiken lisäksi minä saan palkkaa siitä, mistä penkkiurheilijat maksavat itse, urheilun seuraamisesta. Ilmankos työpaikoilla, toimituksissa, tuntuu vallitsevan ikuinen kiista urheilutoimituksien oikeudesta työmatkoihin. Vastaan aina näihin syytöksiin kyseen olevan nimenomaan työmatkoista. Matkalla ollaan töissä. Tällä kirjoituksellani haen hieman tarkennusta asiaan.

Työmatka työntekijän velvollisuus

Albanialaiskokemukseni merkitys rakentuu työn ja loman/työajan ja vapaa-ajan välisestä suhteesta aivan erityisessä tapauksessa, työmatkalla. Tämä työn ja vapaan sovittaminen työmatkalla käy ilmi pitkin kirjoitustani, jota työmatkani syy jalkapallo-ottelu hallitsee. Spatiaalisesti (missä) työmatkassani on kyse läsnä- ja poissaolosta töistä, ei pelkästään fyysisesti vaan erityisesti mentaalisesti; temporaalisesti (milloin) kyse on työajan ja vapaa-ajan rajan määrittelystä; aktoriaalisesti (toimija) kyse on toiminnasta työntekijänä, oli sitten työaika tai vapaa-aika.

Nykyään lomaa voi pohtia erityisesti oikeutena johonkin omaan. Viime viikkoina julkisuudessa on keskusteltu työntekijän mahdollisuudesta saada myydä osa lomastaan työnantajalle. Tämä työministeri Tarja Filatovin ehdotus nostaa pinnalle sen, kuinka lomaaan liittyy olennaisesti työkeskeisessä kulttuurissa (mme) omistusoikeus, sillä lomapäivät on ansaittu palkkatyössä ja palkkatyöllä. Kun jo ihmisen työpanos voidaan ajatella siten, että hän on myynyt vapaa-aikaansa työnantajalle, niin toki myös loma. Näin lomasta kehkeytyy kaupankäynnin väline, loma merkitsisi (rahallisen) arvon. Loma näin ajateltuna merkitsisi myös eriarvoistumisen, kun työttömällä tai työelämän ulkopuolisella työvoimalla ei ole tällaista kaupankäynnin välinettä.

Omasta mansikkapaikastani, albanialaiskokemuksesta pystyn hahmottamaan mm. seuraavanlaisia käsitteellisiä elementtejä työajan ja vapaa-ajan suhteesta tarkasteltuna:

työaika	-	vapaa-aika
arki	-	oma
vieras	-	oma
toinen määrää	-	itse määrättävissä
rutiini	-	vapaus

Nämä seemit siis manifestoituvat toinen toisistaan. Albanialaiskokemukseni kuitenkin osoittaa, etteivät ne ole toistensa täysiä vastakohtia. Semioottinen neliö auttaa minua eteenpäin tässä ongelmassa. Olin Albaniassa sekä 'töissä'

että 'en-töissä', minulla oli myös 'vapaa-aikaa'. Kun totean, että Albaniassa minä olin myös 'en-töissä', en siis tarkoita olleeni todella lomalla tai vapaalla, vaan, että tämäkin vapaa-aika manifestoitui työstä ja työajasta. Toisaalta en pysty kuitenkaan väittämään, että Albaniassa minulla olisi ollut sekä 'vapaa-aikaa' että 'ei-vapaa-aikaa'. Jos toteaisin, että Albaniassa minä olin myös 'ei-vapaa-ajalla', paljastaisin silloin tehneeni palkkatyötäni vain vapaa-aikani ulkopuolella, jolloin työaika manifestoituisi nimenomaan lomasta tai vapaasta.

Kuka työmatkalla oleva työntekijä uskaltaisi näin sanoa: työtä matkalla on se aika, joka jää matkan vapaa-ajan ulkopuolelle. Eikö melkein jokainen ajattele pikemmin näin: työmatkalla melkein kaikki aika kuuluu työnantajalle, ainakin moraalisesti. Työmatkan vapaa-ajallakin määräytyy moraalinen velvollisuus olla kelvollinen työntekijä (esim. käyttäytyy hillitysti, eikä irrottele liikaa). Juuri tämä seikkako teki albanialaismuoksestani minun mansikkapaikkani? Uskalsin edes hieman irrotella, siis kokea 'työaikani' myös 'ei-vapaa-ajaksi', mistä kielivät pari viittausta kirjoituksessani:

- 1) Meille aletaan tarjota Shqipërisen suurimmalle sankarille Skanderbegille omistettua konjakkia.
- 2) Ja ei kun taas mukeja kumoamaan! Skanderbegia Aaltosen kunniaksi, TPS:n, Suomen, uuden ystävytemme...

Moraali loman määrittäjänä, ei vuodenaika

Elämme markkinataloudessa, ja pitäisikö silloin alkaa puhua erilaisista loman muodoista moraalisyvyyteisesti: rahaloma, laatuloma, rutiiniloma, vapaa-aikatahtoloma, pakkoloma (myös ns. pakkoloma-mielessä, jolloin ihmiset lomautetaan ilman palkkaa joksikin ajaksi töistä), jne. entisten talvi-, kesä-, syysyms. lomien mukaan. Modaaliteetin ajateltuna, jolloin kuvataan työntekijän suhtautumista toimintaan sekä työn ja vapaan välisen suhteen motivoitumista, erilaiset lomat arvottaisivat esimerkiksi seuraavasti:

- rahaloma – tahtominen: tahto lomaan määrittelee hinnan, jolla sen "myy" työnantajalle, täytyminen: loma-ajattelua määrittelevät muuttuvat normit
- laatuloma – tietäminen: kokemuksien hankkiminen lomalla, täytyminen: loma-ajattelua määrittävät totutut normit, uskominen: loma on lomaa (palkka)työstä, voiminen: osata tehdä lomasta loma
- rutiiniloma – oleminen: loma otetaan juuri tiettyyn aikaan, ilman tarkkoja suunnitelmia sisällöstä, uskominen: loma on lomaa (palkka)työstä
- vapaatahtoloma – tahtominen: tahto lomaan ylevänä kokemuksena, uskominen: loma on vielä enemmän lomaa (palkka)työstä, voiminen: osata tehdä "oikea" loma
- pakkoloma – täytyminen: loma-ajattelua määrittävät totutut ja muuttuvat normit tai sitten on irtisanouduttava palkkatyöstään.

Näiden erilaisten lomamuotojen hahmot, määriteltynä työajan ja vapaa-ajan suhteesta, voisivat olla esimerkiksi seuraavanlaiset: rahaloma – hyväksikäyttäjä (itsensä, työnantajan, työtoverien), laatuloma – hyveellinen (työnantajan näkökulmasta, hurskastelija ehkä työtovereiden mielestä), rutiiniloma– luuseri (omasta mielestään lucky loser, mutta tosiasiasa todellinen luuseri, koska vaikutusmahdollisuudet lomaan ovat pienet), vapaatahtoloma – sankari (joka ei huomaa olevansa vain toisinto Indiana Jonesista, arvokas joka tapauksessa työnantajalle), pakkoloma – syrjäytetty (pitääkö tätä selittää). Mikään näistä hahmoista ei tekisi lomaansa itseisarvoisesti, vaan loma merkitsee lomaa vain välineenä johonkin, loma määrittyy työn ja vapaan suhteesta.

Minkälaisen hahmon minun albanialaiskokemukseni saa? Työmatka on edellä osoittamani mukaan luonteeltaan ambivalentti, ja niinpä siinä on piirteitä kaikista. Rahalomaa siinä on se, että en erotellut työaika ja vapaa-aikaa toisistaan, vaan hyväksikäytin niin itseäni kuin työtovereitani tekemällä töitä ”vuorotta”; laatulomaa se, että käytin kaiken aikani työtäni ja erityisesti työnantajaani silmällä pitäen; rutiinilomaa se, että vapaa-ajallanikin tein töitä, kun laadin lopulta jutun ruokalakokemuksestani ilman erityiskorvauksia; vapaatahtolomaa se, että Albania oli vielä 1987 ulkomaalaisilta hyvin suljettu maa, siis matkailijan Eldorado, saati työmatkailijan; pakkolomaa se, että olin työmatkalla melkoisen voimaton vapaa-aikani suhteen.

Työmatka ikuista vapauttavan viikonlopun odottelua?

Tekstinä työmatka on kulttuurisesti ymmärretty työnä, työntekona, palkkatyönä. Voin otaksua työmatkan merkitsevän työntekijälle irtautumista arkipäivästä, mutta ei kuitenkaan lomaa tai vapaa-aikaa. Tällä kirjoituksellani olen halunnut politisoida työmatkan käsitteen, tuoda se konfliktiseen suhteeseen: työmatka koostuu työajasta ja vapaa-ajasta. Täytyykö minun nyt lanseerata kokonaan uusi käsite ongelmaa selkiyttämään. Työmatkailija olisi juuri hän, jolla on oikeus vapaa-aikaan työmatkalla ilman moraalisia velvoitteita olla työmatkan ajan ’kelvollinen työntekijä’. Pelkkä ’kelvollinen’ (ihminen) riittäisi. Tuttumpi käsite ’työmatkallinen’, millä viitataan työntekijän siirtymiseen kotoa työpaikalle, sitä vastoin määrittyy aina suhteessa työhön.

Semiotiikan kielellä kyse on työajan ja vapaa-ajan ehdollisuudesta. Niin kuin esimerkiksi kirjallisuudesta puhutaan tässä katsannossa kirjallisuudellisuudesta, on puhuttava myös työajallisuudesta ja vapaa-ajallisuudesta, tai loman ollessa viitekehysten asettaja lomallisuudesta. Silloin kun työaika ja vapaa-aika sijoittuvat selkeästi erilleen, tämä otetaan tekstinä luonnollisena, ei-ehdollisena. Silloin ei havaita vapaa-ajan rajojen ehdollisuutta: se sijoittuu ainoastaan ja vain työajan ulkopuolelle. Työaika on esimerkiksi 8-16, ja kaikki muu sen ulkopuolella vapaa-aikaa. Mutta heti kun työaika ja vapaa-aika limittyvät toisiinsa vähänkään, kuten juuri työmatkallani, sekaannuksen mahdollisuus lisääntyy. Tässä kirjoituksessa se käy ilmi, kun pohdin vapaa-ajan ehdollisuutta

ei-ehdollisena. Albanialaiskokemuksessani otin vapaa-aikani sittenkin työaikana, samastin sen siihen.

Uskallanko jatkossa ajatella toisin? Laki ja työehtosopimukset määrittelevät työajan tarkoin, mutta työn teon moraalilaki ja ennen muuta tämän kirjoittamattoman lain henki ei. Työntekijä työmatkailijanakin elää yhä työmatkoilla (osin filosofi Pekka Himasen sanontaa lainaten) ikuista perjantaita, odottaa maanantai-perjantai-työstä vapauttavaa viikonloppua. Mutta joka työmatkalla ei koskaan tule.

Lena Salmi
Helsingin yliopisto / viestintä
Semiotiikan verkostoyliopisto

Lähteistä:

- Tämän kirjoitukseni "kanssakeskustelijat" ovat albanialaistuttavieni ohella
- ° 20 vuoden kokemukseni urheilutoimittajana
 - ° Semiotiikan verkostoyliopiston ensimmäinen jakso 27.-29.9.04 Imatralla: Eero Tarastin ja Harri Veivon luennot sekä heidän jakamansa monisteet
 - ° Semiotiikan verkostoyliopiston toinen jakso 25.-29.10.04 Imatralla: Peeter Toropin, Pirjo Kukkosen ja Arvo Peltosen luennot sekä heidän jakamansa monisteet
 - ° Kulttuurisemiotiikan kurssi 9.-11.9.04 Lapin yliopistossa Rovaniemellä: Tomi Huttusen luennot ja hänen jakamansa monisteet
 - ° Eero Tarasti: Johdatusta semiotikkaan, Esseitä taiteen ja kulttuurin merkkijärjestelmissä. Helsinki: Oy Gaudeamus Ab. 1992.
 - ° Harri Veivo ja Tomi Huttunen: Semiotiikka. Merkeistä mieleen ja kulttuuriin. Helsinki: Oy Edita Ab. 1999.
 - ° Juri Lotman: Merkkien maailma. Kirjoitelmia semiotiikasta. Helsinki: Painokaari Oy. 1989.

KIELIPUOLENA VENÄJÄLLÄ

Olimme Petroskoin kenttäharjoittelujaksolla 9. – 13.5.2004. Lähdimme sunnuntaiamuna Turusta kohteenamme Sortavala. Seuraavana päivänä matkamme jatkui Aunuksen kautta Petroskoihin. Tutkimuksemme aiheena oli ”kielipuolena Venäjällä”, emmehän kumpikaan osaa sanaakaan venäjää. Yritimme siis selvittää, miten Sortavalassa ja Petroskoissa pärjää suomen ja englannin kielen avulla käytännössä. Odotuksiamme herätti eräs internetistä löytämämme karjalanmatkakertomus, jossa kerrottiin, että Petroskoin kaduilla näkee suomen kieltä. Matkakertomuksessa mainittiin, että mm. linja-autoaseman katolla lukee ”autoasema” ja erään elokuvateatterin katolla puolestaan ”elokuvateatteri”. Lisäksi luimme, että Petroskoissa toimii suomenkielinen teatteri, ja että Petroskoin radio lähettää päivittäin jonkin verran suomenkielistä ohjelmaa. (www.svision.net/meriarkisto/life2003/karjalanmatka.htm)

Suomenkielisen ja suomen kielen opetuksen historiaa

Sotavuosien (1941 – 1945) jälkeen Karjalassa alettiin luoda uudelleen yleisivistävien koulujen verkostoa. Suomenkielistä opetusta annettiin karjalaisten ja suomalaisten asuttamissa hallintopiireissä. Ennen sotaa suomenkielisiä kouluja oli 206, sodan jälkeen vuosina 1945 – 1946 niitä oli vain 118. Kouluvuorusteita, oppikirjoja ja havaintovälineitä oli puutteellisesti. Ensimmäisten sodanjälkeisten vuosien aikana monet lapset jättivät koulunkäynnin, koska heillä ei ollut vaatteita ja kenkiä, heidän piti auttaa vanhempiaan kotitöissä tai mennä jopa ansiotyöhön, koulu oli liian kaukana tai lapsi itse oli sairaana. Vuoden 1946 alussa vain 20 – 25 % kouluikäisistä kävi koulussa, koska muut olivat sairaana. Suomenkielisten koulujen opettajista 33 % oli suomalaisia, 60 % karjalaisia ja 7 % venäläisiä. Koska kaikki opettajat eivät osanneet kunnolla suomea, he opettivat karjalan tai venäjän kielellä, mikä oli tasavallan opetusministeriön määräyksen vastaista. (carelia.onego.ru/2002-4/127.html)

Pedagogisessa korkeakoulussa opetus aloitettiin 1.9.1952, jonka yhteyteen perustettiin historian, biologian, maantiedon, matematiikan sekä suomen kielen ja kirjallisuuden kansalliset osastot, joilla opetus annettiin venäjän kielellä. Suomea opetettiin kahdesti viikossa. Vuonna 1953 oli 12 karjalais-suomalais-ta koulua, jossa opetus annettiin opettajapulan vuoksi venäjän kielellä. Vuonna 1954 kyseisten koulujen määrä nousi 34:ään. Kirjallisuutta luettiin yläluokilla sekä venäjäksi että suomeksi, jotkut kirjat luettiin molemmilla kielillä. Esimerkiksi Gorkin romaani Äiti luettiin 8. luokalla suomeksi ja 10. luokalla venäjäksi. Opetusohjelmaan kuului suomalaisista kirjailijoista mm. Kaarlo Kramsun Jaakkima Berends, Minna Canthin Kovan onnen lapsia ja Irmari Rantamalan Harhama. Venäläisistä teoksista luettiin niitä, jotka oli suomennettu. (carelia.onego.ru/2002-4/127.html)

Suomen kielen opetus sai antaa tilaa venäjän kielelle, kun lukuvuoden 1951 – 1952 alussa karjalais-suomalaisiin kouluihin hyväksyttiin uudet venäjän ja suomen opetusohjelmat. Venäjän kielen opetukseen varattiin 132 tuntia enemmän kuin suomen kielen. Ennen vuotta 1950 suomen kielen opetukseen varattiin lähes 20 tuntia enemmän kuin venäjän opetukseen. Vuodesta 1949 vuoteen 1954 karjalais-suomalaisten koulujen määrä laski 34:llä. Aunuksen, Kalevalan ja Prääsän piireihin jäi eniten karjalais-suomalaisia kouluja. Tasavallan ministerineuvoston antama asetus 12.8.1954 aiheutti sen, että ei-venäläisten koulujen 1.-10. luokilla lopetettiin aineiden pakollinen opettaminen suomen kielellä. Suomalaiset ja karjalaiset oppilaat lukivat suomea pakollisena pääaineena 3.-10. luokilla 130 koulussa. 1950-luvun loppuun mennessä opettajaopistojen ja yliopiston suomenkieliset osastot lakkautettiin, koska opettajia ei enää koulutettu suomeksi venäjän ollessa virallinen opetuskieli. Vuonna 1966 suomea alettiin opettaa kouluissa vieraana kielenä, ja Kalevalan keskiasteen koulussa alettiin järjestää suomen kielen kerhoja. Vuosina 1967 – 1968 Suomea luki 825 lasta, joiden määrä nousi 2 342:een vuosina 1974–1975. Opettamisvaikeuksien vuoksi suomea opiskelevia lapsia oli puolitoista kertaa vähemmän 1980-luvun puolivälissä, mutta 1990-luvulla suomen asema koulussa jälleen vahvistui. 1998–1999 suomea luki 86 koulussa yli 9 000 oppilasta, joiden joukossa oli paitsi karjalaisia, suomalaisia ja vepsäläisiä myös mm. venäläisiä, valkovenäläisiä ja ukrainalaisia. (carelia.onego.ru/2002-4/127.html)

Suomen kielen opetus tänä päivänä

Nykyään suomea luetaan Karjalan tasavallassa päiväkodeissa, kouluissa lyhytaikaisilla kursseilla sekä yliopistoissa. Vuonna 1931 perustetun silloisen opettajakorkeakoulun aineista puolet opetettiin suomeksi, mutta perinne ei jatkunut katkeamattomana. Nykyisessä Karjalan pedagogisessa yliopistossa suomen kielen opetus aloitettiin uudelleen vuonna 1991. Petroskoin yliopistossa suomea voi lukea itämerensuomalaisten kielten ja kulttuurin tiedekunnassa suomen kielen ja kulttuurin laitoksella. Myös matkailualan opiskelijat lukevat suomea. Suomen kielten opiskelijoista valtaosa on venäläisiä, lisäksi suomea lukevat suomalaiset, karjalaiset, vepsäläiset ym. Opiskelijat valmistuvat erilaisiin tehtäviin. Osa työskentelee suomen kielen opettajana, osa työskentelee suomenkielissä lehdissä, kansalliskielisessä radiossa, matkatoimistoissa sekä kulttuurin ja täydennyskoulutuksen alalla.

Suomen kielen opetus – esimerkkinä Prääsän piiri

Prääsän piiri, joka sijaitsee Etelä-Karjalan keskiosassa, muodostettiin vuonna 1930. Prääsän piirissä on nykyään noin 20 000 asukasta, joista noin 7,4 % on suomalaisia. Aikoinaan Prääsän koulussa opetus annettiin suomen kielellä; silti järjestelmällinen suomen kielen opetus aloitettiin vasta vuonna 1981. Suo-

men kielen opiskelu on ollut vapaaehtoista, johon osallistuu vuosittain 140–170 oppilasta. Prääsän koulussa hyväksyttiin vuonna 1999 opetusohjelma, jonka mukaan etnokulttuurista komponenttia alettiin sisällyttää opetusohjelmaan. Tarkoituksena oli ja on edistää oppilaiden äidinkielen säilyttämistä ja kehittämistä. Oppilaalla on mahdollisuus opiskella äidinkieltään (suomea tai karjalaa) ja tutustua kansalliseen historiaan, kirjallisuuteen ja kulttuuriin. Suomea opiskelevat ovat päässeet suoriin kontakteihin suomalaisten kanssa Suomenmatkoilla, joita alettiin järjestää 1980- ja 1990-luvuilla. Matkoillaan lapset asuvat suomalaisissa perheissä, joissa he puhuvat suomea, ja heille järjestetään kulttuuriohjelmia. (carelia.onego.ru/2003-7/14.html)

Petroskoin yliopiston itämerensuomalaisten kielten ja kulttuurin tiedekunta

Petroskoin yliopistossa toimii itämerensuomalaisten kielten ja kulttuurin tiedekunta, joka on perustettu vuonna 1993 suomen kielen ja kirjallisuuden laitoksen pohjalta, jonka lisäksi tiedekuntaan kuuluu karjalan ja vepsän kielen laitos. Tiedekunta on suurin suomen kielen opetus- ja tutkimuspiste, joka ei sijaitse Suomessa. Siellä opiskelee 290 opiskelijaa, ja joka vuosi hyväksytään 50 uutta opiskelijaa. Opettajina toimii 27 henkilöä, joista tohtoreita on 2, dosentteja ja filologian kandidaatteja 4. 1940 perustettiin suomalais-ugrilaisen kielten oppituoli. Sen ensimmäisenä johtajana toimi professori Dmitri Bubrich, Neuvostoliiton tiedeakatemian kirjeenvaihtajajäsen. Vuodesta 1969 lähtien suomen kielen laitoksella toimii suomen kielen ja kulttuurin vierailevan lehtorin virka, jonka lehtorit toimivat virassa kerrallaan kaksi vuotta. Rahoitusta virkaan antaa Suomen opetusministeriö. (www.karelia.ru/psu/Faculties/baltfin_f.html)

Laitoksen erikoistumisaloja ovat suomen ja karjalan kielet sekä kirjallisuus, suomen ja vepsän kielet ja kirjallisuus, sekä suomen kieli ja kirjallisuus. Oman tiedekunnan oppilaiden lisäksi opettajat opettavat suomea vieraana kielenä muiden tiedekuntien opiskelijoille, joista suomea (vieraana kielenä) opiskelevia on noin 400. Suomeksi laitoksella voi esimerkiksi tulevana lukuvuotena opiskella seuraavia aineita: suomen kieli, johdatus suomalais-ugrilaiseen kielitieteeseen, suomen kielen historia, karjalais-suomalainen kansanrunous, suomen leksikologia, käännteoria, suomen kielen opetusmenetelmät ja suomen kielen tyylioppi. (www.karelia.ru/psu/Faculties/baltfin_f.html)

Suomen kielen ja kirjallisuuden laitokselta on ilmestynyt suomen kielen oppikirjoja peruskouluille, kaksi oppikirjaa korkeakouluja varten, suomi-venäjä- ja venäjä-suomi-sanakirjoja sekä suomi-vepsä-sanakirja. Lisäksi vuosittain tehdään oppimateriaalia omiin tarpeisiin. Opiskelijat saavat opiskeluaikanaan harjoitusta suomen kielen opettajina kouluissa (8 viikon ajan), kääntäjinä, tulkkeina ja toimittajina. Laitokselta onkin valmistunut yli 900 suomalaisen filologian ammattilaista, jotka ovat sijoittuneet virkoihin Karjalan opetus-, tutkimus- ja kulttuurilaitoksiin sekä kansallisiin viestimiin. (www.karelia.ru/psu/Faculties/baltfin_f.html)

Petroskoin yliopiston Suomi-instituutti

Petroskoin yliopiston historiallisessa tiedekunnassa toimii myös Suomi-instituutti, jonka tutkijat erikoistuvat Suomen historian, venäläis-suomalaisten suhteiden ja Karjalan historian alalle. Tutkimuskohteena on mm. Venäjän suomalaisväestön historia ja seneunis-kulttuurinen nykytila sekä Barents-alueen kanta-asukkaiden vepsäläisten, karjalaisten ja saamelaisten henkinen ja aineellinen kulttuuri. Petroskoin yliopisto on ainoa venäläinen yliopisto, jossa voi lukea pääaineena Suomen ja Skandinavian maiden historiaa. Alalle hyväksytään vuosittain 12 opiskelijaa, joille opetetaan historian lisäksi suomea ja ruotsia. (www.karelia.ru/psu/Structure/fininst_f.html)

Petroskoin yliopiston filologinen tiedekunta

Englantia voi lukea Petroskoin yliopiston filologisessa tiedekunnassa. Englannin lisäksi tiedekunnassa opetetaan venäjää, saksaa, ruotsia, muinaiskreikkaa sekä latinan kieltä ja kirjallisuutta. Filologisen tiedekunnan koulutuksesta vastaavat venäjän kielen, venäjän kirjallisuuden, saksalaisen filologian ja klassillisen filologian lehtorit. Opiskelijoilla on mahdollisuus lukea englantia myös venäjän kielen sekä kirjallisuuden osastolla. Lisäksi opiskelijat suorittavat tiedekunnan professorien ja työntekijöiden ohella tutkimuksia kielitieteen eri aloilta. Filologisen tiedekunnan opiskelijoita valmistuu toimimaan korkeakouluissa, kouluissa, teknikumeissa, tiedotusvälineissä ja kulttuurilaitoksissa. (www.karelia.ru/psu/Faculties/philology_f.html)

Suomen ja englannin kieli käytännössä

Vietettyämme monta tuntia Petroskoin yliopistolla ja juteltuamme paikallisten suomen kielen opiskelijoiden kanssa ja kuunneltuamme heitä, oli mielestämme luonnollista ottaa tutkimukseemme mukaan juuri näiden opiskelijoiden kanssa keskustelemamme, alkuperäistä tutkimusaihettamme sivuavat asiat, kuten miksi he olivat aloittaneet suomen kielen opiskelun ja miten he aikovat hyödyntää suomen kielen taitoaan tulevaisuudessa, kuinka kauan he ovat opiskelleet suomea ja englantia ja pääsevätkö he käyttämään suomea ja englantia usein käytännössä. Kyselimme, miltä heistä tuntuivat suomen ja englannin kielen erot. Tarkkailimme myös heidän lausumistaan ja tarkastelimme minkälaisia virheitä he tekivät, ja mitkä asiat tuntuivat olevan heille ongelmakohtia. Tutkimukseemme tässä vaiheessa on hyvä muistaa, että ns. otantamme on todella pieni, sillä meillä ei yksinkertaisesti ollut aikaa haastatella jokaista opiskelijaa edes niissä ryhmissä, joiden tunteja pääsimme seuraamaan. Seurasimme 3. ja 4.vuosikurssin suomen kielen opiskelijoiden keskusteluryhmiä. Kolmannen vuosikurssin tunnilla jakauduimme pieniin ryhmiin, joten keskustelimme

me noin neljän opiskelijan kanssa. Neljännen vuosikurssin tunnilla taas toimimme enemmänkin kuunteluoppilaina, joten kuulumme laajemmin kaikkien ryhmäläisten mielipiteitä ja puhetta.

Petroskoin yliopiston suomen kielen laitoksen ja sen opiskelijoiden taustaa

Petroskoin yliopiston suomen kielen laitos on maailman suurin suomen kielen laitos. Sinne otetaan joka vuosi 50 uutta suomen kielen opiskelijaa. Toisin kuin Suomessa vieraiden kielten opiskelijat, aloittavat jotkut suomen kielen opiskelun aivan nollasta. Toiset taas ovat saattaneet opiskella suomea jo 2. luokasta alkaen. Opinnoissa painotetaan suullista kielen hallintaa enemmän kuin Suomen yliopistoissa, mikä johtunee juuri siitä, että osa opiskelijoista aloittaa kielen opiskelun aivan alkeista. Kielitiedettä taas ei painoteta. Moni opiskelijoista oli "ajautunut" opiskelemaan suomen kieltä perhesuhteiden kautta. Isovanhemmat saattoivat olla kotoisin Suomesta, ja kieli oli sitä kautta alkanut kiinnostaa. Osalla vanhemmat olivat tehneet päätöksen opiskelemaan lähtemisestä. Yhtenä syynä oli myös suomen kielen erikoisuus; naapurimaan kieli ja silti niin erilainen. Yksi opiskelijoista, joka oli myös musiikin harrastaja kertoi suomen kuulostaneen niin musikaaliselta, että se alkoi kiehtoa häntä niin paljon, että hän tahtoi oppia sen kielen myös itse. Moni oli käynyt Suomessa, suurin osa Keski-Suomessa, joko sukulaisia tapaamassa tai mansikkamaalla töitä tehden. Jotkut olivat toki käyneet lomamatkallakin. Suomi tuntui monelle olevan eräänlainen lintukoto, ja suomen kieli mahdollisuus toiveikkaaseen tulevaisuuteen. Moni oli kiinnostunut opettamaan suomea tulevaisuudessa, mahdollisesti jopa ulkomailla. Monia kiinnosti myös suomen kielen kanssa tekemisissä oleminen matkailun kautta.

Suomi ja englantia vieraina kielinä

Haastattelemistamme opiskelijoista vain muutama oli opiskellut englantia pidempään, ja kynnys puhua englantia kanssamme oli selvästi korkeampi kuin suomen kanssa. Yksi opiskelija kieltäytyikin kokonaan vastaamasta kysymykseen englanniksi. Englanti ei olekaan Karjalassa kaikissa kouluissa pakollinen oppiaine. Suomen kielen opiskeluaajoissakin oli jonkin verran eroja, mutta kukaan haastattelemistamme ei kuitenkaan ollut aloittanut suomen kielen opintojaan vasta yliopistossa. Kolmesta haastateltavasta kolmannen vuosikurssin opiskelijasta yksi oli opiskellut suomea 10, yksi 9 ja yksi yhteensä 13 vuotta. Lehtori Varpu Pöntynen mukaan jotkut opiskelijat ovat voineet aloittaa suomen kielen opiskelun ala-asteen toiselta luokalta lähtien. Englannin opiskelusta ei tarkkoja vuosimääriä oikein pystynyt hahmottamaan, koska se ei haastateltavilla ollut ollut jatkuvaa. Neljännen vuosikurssin opiskelijoista vastaavia vuosi-

määriä ei ole tiedossa ajan puutteen vuoksi.

Tasoero tuntui olevan aika suuri 3. ja 4. vuosikurssin opiskelijoiden suomen kielen ymmärtämisessä ja sen käytössä. Tosin tässä pitää taas ottaa huomioon, ettei meillä 3. vuosikurssin yhteydessä ollut mahdollisuutta keskustella opiskelijoista kuin murto-osan kanssa. Myös ryhmien sisäisiä eroja löytyi aika paljon johtuen oletettavasti suurimmaksi osaksi eroista opiskeluaikojen pituuksissa. Kolmannen vuosikurssin opiskelijoilla sanavarasto oli huomattavasti heikompi kuin 4. vuosikurssin opiskelijoilla. Kuitenkin myös monet 4. vuosikurssin opiskelijoiden käyttämät sanat kuulostivat suomalaisen korvaan hieman vanhanaikaisilta. Tämä johtui todennäköisesti siitä, että suomen kielen opiskelijoiden opetussuunnitelmaan kuului myös suomalaisen kirjallisuuden lukeminen, ja monet kirjoista kuuluivat hieman vanhempaan tuotantoon, eivätkä näin ollen käsittäneet aivan nykysuomea. Opiskelijoilta puuttui kuitenkin yleensä venäläisille suomea puhuttaessa tyypillinen ns. nasaalinen aksentti. Superlatiivien ymmärtäminen ja erottaminen esimerkiksi positiivista tuntui molempien vuosikurssien opiskelijoille olevan ongelmallista. Samoin monen peräkkäisen liitepartikkelin käyttö aiheutti selkeästi ymmärtämisvaikeuksia. Neljännen vuosikurssin opiskelijoilta kysyttäessä he mainitsivat perfektin käytön ongelmalliseksi. Myös suomen omaperäinen sanasto tuotti vaikeuksia.

Englanti jäi tutkimuksemme tässä osassa vähemmälle, luonnollisesti, koska oli kyse suomen kielen opiskelijoista. Jonkin verran saimme kuitenkin tiedusteltua myös englannin kielestä. Kolmannella vuosikurssilla tekemiemme haastattelujen mukaan englantia on opiskelijoiden mielestä kuultuna helpompi ymmärtää kuin suomea, sillä sitä kuulee niin paljon enemmän kuin suomea, kuten esimerkiksi musiikissa ja elokuvissa. Suomea he kuulevat lähinnä vain yliopistolla. Opiskelijat kuuntelivat tosin myös suomalaista musiikkia, mutta lähinnä englanninkielistä. Suomessa käydessään he ovat ymmärtäneet suomea esim. kaupassa, jolloin puhutaan hitaammin, mutta ohikulkijoiden nopeasta puheesta ei ole tahtonut saada selvää. Myös meidän piti puhua aika paljon tavallista hitaammin, ainakin 3. vuosikurssin opiskelijoiden kanssa. Suomen ja englanninkielisiä tekstejä on opiskelijoiden mukaan kuitenkin yhtä helppo ymmärtää. Myös ääntäminen molempien kielten kohdalla oli heidän mielestään yhtä helppoa, vaikka monet olivatkin opiskelleet suomea kauemmin. Opiskelijoiden englannin kielen ääntäminen olikin hyvää, mutta sanavarasto oli keskimäärin selvästi heikompi kuin ikäistensä suomalaisten. Myös monet englanninkieliset lauseet, jotka yleisesti ottaen olisivat olleet suomalaiselle nuorelle yksinkertaisia ymmärtää, tuottivat ongelmia. Kukaan haastateltavista ei ollut käynyt englantia puhuvissa maissa.

Kokemuksia

Rajalla saimme pehmeän laskun venäjän kieleen. Rajan ylityksen jälkeen pysähdyimme kaupassa, joka mainosti tuotteitaan suomeksi. Lisäksi kaupan kassa kertoi summan suomeksi.

Sortavalan saavuttuamme kirjauduimme ensin hotelliin, jonka omistaja esitteli meille hotellin toimintaa suomeksi. Hän puhui sujuvaa suomea. Ruokailimme ravintola Piipun pihassa, jonka ruokalistat olivat onneksi venäjän lisäksi hyvin ymmärrettävästi suomeksi ja englanniksi. Tilauksemme teimme suomeksi elekielellä höystettynä. Ravintolan muusikot esittivät lauluja venäjän lisäksi myös suomeksi ja englanniksi. Hotellille mentäessä saimme peräämme kaksi autolla seuraavaa humalaista venäläistä miestä. He puhuivat venäjää, mutta päästäkseen kanssamme treffeille he käyttivät viimeisenä keinonaan ne pari suomenkielistä sanaa, jotka osasivat.

Seuraavana päivänä tutustuimme Petroskoin yliopiston Sortavalan filiaaliin, jonka rehtori esitteli meille kouluaan ja sen tärkeyttä ja merkitystä Sortavalalle venäjäksi. Mukana oli Ivan Guttyjev, joka puhui ja kirjoitti jonkin verran suomea, mutta alun jälkeen hänkin siirtyi käyttämään venäjää. Meille oli etukäteen tilattu lounas paikalliseen ravintolaan, jossa tarjoilija ei kommunikoinut juuri mitenkään. Ruokalistalla oli suomen- ja englanninkieliset lyhennelmät, joiden kieliasu oli todella putteellinen. Suomenkieliseltä sivulta löytyi mm. seksotkukeitto, ja englanninkielinen teksti sisälsi paljon asiavirheitä. Ruokailun jälkeen teimme vielä opastetun kiertoajelun Sortavalassa. Oppaamme puhui suomea voimakkaalla venäläisellä aksentilla, ja välillä emme ymmärtäneet oppaan puhetta lainkaan.

Petroskoissa majoitumme hotelli Pohjolaan. Oletimme reseptionistien puhuvan edes vähän suomea, mutta pyytäessämme huoneemme avainta, he ymmärsivät luvusta vain 'sata', loppunumeron kerroimme englanniksi. Passia pyysimme aluksi suomeksi, sitten englanniksi. Aamiaisella tarjoilija kysyi venäjäksi, otammeko teetä vai kahvia. Hän ymmärsi sekä suomen- että englanninkieliset vastauksemme. Myöhemmin menimme kyseiseen kahvilaan välipalalle, jolloin teimme tilauksemme englanniksi. Tarjoilija puhui sujuvaa englantia. Hotellin esittelykierröksellä esittelijä kysyi, haluaisimmeko esittelyn venäjäksi, englanniksi vai ruotsiksi. Enemmistön pyynnöstä tämä nuori esittelijä piti kierroksen englanniksi. Hänen englantinsa oli todella sujuvaa, parasta englantia, mitä matkalla kuulumme. Hotellin ravintola oli suuri pettymys. Ruokalistaista vain yksi oli suomeksi, muut olivat venäjäksi. Englanninkielistä listaa emme löytäneet. Suomenkielinenkin lista oli todella epävarma – lämmin kasvisateria osoittautui keitetyksi riisiksi, johon oli lisätty muutama vihannes. Tarjoilijakin puhui vain venäjää, meidän englanninkielisiä pyyntöjämme hän ei tuntunut ymmärtävän. Kyseessä oli kuitenkin kansainvälisen hotellin ravintola, jota hotellin esittelijäkin mainosti erinomaiseksi.

Ruokakaupassa selvisimme elekielellä. Tiskillä osoittelimme lasin takaa, mitä halusimme, englannilla siivittäen. Kassalla puolestaan pyysimme muovipussia ensin suomeksi, sitten englanniksi, mutta vasta elekielen avulla kassa ymmärsi, mitä halusimme. Viinipuolella myyjä tarjosi apuaan englanniksi. Palvelu oli todella ystävällistä, vaikkakin englanti hieman heikohkoa.

Suomen ja englannin kielen taso Karjalassa tiivistetysti

Suomen kielen laitoksen lehtori Varpu Pöntyseltä saimme tietoa Karjalan asukkaiden englannin ja suomen kielen hallinnasta. Vanhemmat ihmiset eivät puhu englantia, mutta suhteellisen moni puhuu suomea. Monet vanhemmat ihmiset tulevatkin kuulemma kadulla juttelemaan suomea, kun kuulevat jonkun sitä puhuvan. Näin kävi myös meille yhtenä iltana Petroskoissa. Pohjois-Karjalan murre muistuttaa aika paljon suomea.

Monet karjalaiset, jotka osasivat suomea suhteellisen hyvin, tai ainakin ymmärsivät sitä erinomaisesti, väittivät helposti osaavansa suomea vain auttavasti. Samankaltaista ujouttahan esiintyy usein myös suomalaisissa vierasta kieltä puhuttaessa. Muutamat myös sanoivat osaavansa suomea, mutta ajan ollessa rajoitettu, he selviäisivät nopeammin saadessaan puhua venäjää. Yleisesti ottaen karjalaiset puhuvat suomea ns. tyypillisellä venäläisellä aksentilla eli hyvin nasaalimaisesti ja venyttäen, kuten jo aikaisemmin mainitsimme. Opiskelijoiden lisäksi löytyi kuitenkin pari esimerkkiä, joilla tällaista aksenttia ei ollut. Yksi oli Hostel Sofian omistaja ja toinen Petroskoin yliopiston Sortavalan filiaalissa tapaamamme, Aunuksesta kotoisin oleva Ivan Guttyjev, joka oli toiminut Sortavalan kouluissa. Olisikin mielenkiintoista tietää, kuinka paljon kotiseutu tuo merkitystä karjalaisten suomen ääntämiseen, mutta sen selvittäminen olisi vaatinut huomattavasti pidemmän tutkimusajan. Guttyjev tosin ainakin oli oppinut suomea koulussa jo pienestä pitäen. Erityisesti ongelmia suomen kielessä näytti tuottavan pitkien ja lyhyiden vokaalien erottaminen, kuten esimerkiksi sanasta *rehtori* tuli helposti *rehtoori* (vrt. *pehtoori*).

Englannista samanlaisia havaintoja oli huomattavasti vaikeampi tehdä, sillä kuulimme sitä selvästi vähemmän, kuten tutkimuksestamme on käynyt ilmi. Kuulimme ainoastaan nuorten karjalaisten puhuvan englantia. He puhuivat sitä melko hyvin ja selkeästi, ilman erityistä aksenttia, mutta sanavarasto oli heikompi kuin suomalaisten nuorten. Luonnollisesti meillä ei ole tarpeeksi tietoa karjalaisten suomen ja englannin kirjoitus- ja tekstin ymmärtämistaidoista. Suomalaiset ruokalistat tosin olivat harvemmin oikein kirjoitettuja, ja ne sisälsivät uskomattomia käännöksiä, joissa ei joko ollut mitään järkeä, esim. *jäädetyt kasvikset*, tai ne eivät kertoneet ruoasta oikein mitään, ja olivat usein myös aika koomisia, esim. *sekasotkukeitto*, joka tarkoitti seljankaa. Myös englanninkieliset listat olivat yleensä erittäin huonoa englantia, välillä käännökset antoivat väärän ja täysin eri merkityksen/selityksen kuin oli tarkoitus.

Lopuksi

Tutkimuksemme painopisteeksi muodostui suomen kieli. Ensinnäkin tietoa suomenkielisestä ja suomen opetuksesta oli huomattavasti helpompi löytää kuin englannin opetuksesta, joten historiaosuudessa keskityimme pelkästään suomeen. Toiseksi, suomen kieli oli matkallamme monin tavoin huomattavasti vahvemmin edustettuna.

Oletimme siis ennen matkaan lähtöä, että Karjalassa pärjäisi enemmän suomella kuin englannilla, suomellakin tosin saisi selvitettyä vain yksinkertaisimmat käytännön asiat. Kokemuksemme olivat kuitenkin aivan toisenlaiset. Sortavalasta saimme sellaisen kuvan, että suomella tulee toimeen jotenkuten, mutta väärinkäsitysten välttämiseksi edes venäjän kielen alkeet olisi hyvä hallita. Petroskoissa meinasikin iskeä epätoivo. Emme löytäneet suomen- tai englanninkielistä tekstiä juuri mistään, mikä tuotti meille suuria vaikeuksia, emmehan osaa edes kyrillisiä aakkosia. Ilman tulkkia olisimme joutuneet ravintoloissa arpomaan annoksemme ja katsomaan, mitä eteemme tuodaan. Kaupunkikuvastakaan emme erottaneet tavarataloa, vaikka olimme etukäteen lukeneet, että joistakin paikoista löytyisi suomenkielinen opaste. Kun yritimme asioida suomeksi tai englanniksi, monet venäläiset eivät selvästikään ymmärtäneet meitä ja he jatkoivat puhumista venäjäksi. Tämä puolestaan aiheutti sen, ettemme saaneet elekielelläkään asiaamme perille. Kokemuksiemme perusteella emme enää lähtisi Venäjälle ilman venäjän kielen auttavaa hallintaa.

Lähdeluettelo

- Vavulinskaja, Ljudmila. 2002. Suomalainen koulu Karjalassa sodanjälkeisinä vuosina. <http://carelia.onego.ru/2002-4/127.html>. 23.8.2004.
- Kuzkina, Olga. 2003. Miten herätetään kiinnostus kieleen. <http://carelia.onego.ru/2003-7/14.html>. 23.8.2004.
- Itämerensuomalaisten kielten ja kulttuurin tiedekunta. 2003. www.karelia.ru/psu/Faculties/baltfin_f.html. 23.8.2004.
- Petroskoin yliopiston Suomi-instituutti. 1999. www.karelia.ru/psu/Structure/fininst_f.html. 23.8.2004.
- Filologinen tiedekunta. 1999. www.karelia.ru/psu/Faculties/philology_f.html. 23.8.2004.
- Ahjos, Timo. 2003. www.svision.net/meriarkisto/life2003/karjalanmatka.htm. 23.8.2004.

Melina Virtanen
Turun yliopisto, englantilainen filologia
mekavi@utu.fi

Anja Vääräkangas,
Turun yliopisto, saksan kieli ja kulttuuri
anjvaa@utu.fi